

92

Årsredovisning



Stiftelsen

RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND

The Bank of Sweden Tercentenary Foundation

Årsredovisning
1992

Innehåll

1992 i korthet	3
Stiftelsens uppdrag, tillkomst och inriktning	4
VD-kommentar	5
Den forskningsstödjande verksamheten.....	8
Arbetsätt	8
Anslagen till forskning.....	9
Informationsutbyte, uppföljning m. m.	9
Donationer.....	11
Den ekonomiska förvaltningen	13
Stiftelsens placeringsverksamhet	13
Bokföringsmässigt resultat.....	13
Realt resultat	14
Performance	15
Finansiellt resultat	16
Resultaträkning	17
Balansräkning.....	18
Noter.....	19
Revisionsutlåtande	26
Nya forskningsprojekt 1992.....	27
Samhällsvetenskap	28
Humaniora.....	36
Medicin	38
Naturvetenskap.....	42
Teknik	46
Övrigt	47
Statistiska uppgifter om anslagen till forskning.....	48
Stiftelsens publikationer.....	53
Styrelse.....	54
Revisorer	54
Arbetsgrupper.....	54
Kansli	55

(Adress, telefon m. m., omslagets sista sida)

1992 i korthet

- 72,3 mkr har fördelats som forskningsmedel (1991: 72,5 mkr).
- Av de fördelade forskningsmedlen har 13 mkr utgjort mervärdeskatt samt omkostnadspåslag vid statliga universitet och högskolor (1991: 10,4 mkr).
- Det totala antalet finansierade forskningsprojekt var 196 (1991: 184 projekt).
- Årsanslagens genomsnittliga storlek (inklusive mervärdeskatt och omkostnads-påslag) var 364.000 kr (1991: 389.000 kr).
- En femtedel av de beviljade beloppen har gått till 40 *nya* forskningsprojekt (6 färre än föregående år). Under hösten 1992 kunde enbart fortsättningsanslag beviljas.
- Avslagna ansökningar (385 projekt) representerade ett sökbelopp av drygt 230 mkr (1991: 194 mkr).
- Konkurrenten om forskningsmedel har varit fortsatt mycket hård. Endast 6,2 % av de sökta beloppen för nya projekt har kunnat beviljas (1991: 7,7 %).
- Stiftelsen har mottagit en donation på 6,5 mkr av **Erik Rönnberg**, Fagerdal, Hammerdal. Den årliga avkastningen av donationen skall gå till post doc stipendier vid Karolinska Institutet för vetenskapliga studier av åldrande och åldersrelaterade sjukdomar.
- Professor **Horst Ahlbach** har som förste mottagare av stiftelsens pris till tyska forskare, inom ramen för det ömsesidiga avtalet med Alexander von Humboldt-Stiftung, under året gästforskare vid företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Tillsammans med ett antal europeiska fonder har stiftelsen beslutat att under en femårsperiod delta i uppbyggnaden och finansieringen av ett internationellt forskningscentrum i Ungern, **Collegium Budapest**.

Stiftelsens uppdrag, tillkomst, inriktning

Riksbankens Jubileumsfond (RJ) är en fristående stiftelse som har till ändamål att främja och understödja vetenskaplig forskning.

En central uppgift är att förvalta stiftelsens förmögenhet på ett sådant sätt att den ekonomiska basen för den forskningsstödjande verksamheten säkerställs för framtiden. Stiftelsen grundades 1962 genom en donation från Sveriges Riksbank som därmed ville uppmärksamma bankens 300-årsjubileum 1968 och samtidigt främja "ett angeläget nationellt ändamål". Den årliga avkastningen av jubileumsdonationen skulle användas till att främja vetenskaplig forskning med anknytning till Sverige.

I de riktlinjer och bestämmelser som utarbetades för den självständiga stiftelsen rekommenderades att verksamheten borde ges "en betydande flexibilitet" och att "icke något forskningsområde borde vara uteslutet från möjligheten att erhålla bidrag från fonden". Till en början skulle verksamheten

"inriktas på sådan forskning, som syftar till att öka kunskapen om de verkningar som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna".

Denna rekommendation har varit och är fortfarande vägledande för stiftelsens verksamhet.

Stadgar för stiftelsen fastställdes i december 1964. I de nu gällande (fr.o.m. den 1 januari 1988) anges bl.a.

att företräde skall ges åt forskningsområden, vilkas medelsbehov inte är så väl tillgodosedda på annat sätt,

att fondens medel speciellt skall användas för att stödja stora och långsiktiga forskningsprojekt,

att nya forskningsuppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, särskilt skall uppmärksammas,

att fonden skall söka främja kontakter med internationell forskning,

att stiftelsens medel skall förvaltas i syfte att upprätthålla en långsiktig anslagskapacitet för de forskningsändamål som anges och att intresset av god avkastning och riskspridning tillgodoses genom en lämplig sammansättning av fondens tillgångar.

Två riktmärken eller mål för den finansiella verksamheten har därefter preciserats, nämligen

1. att anslagen till forskning skall -om möjligt- varje år räknas upp med ungefär konsumentprisindex,

2. att stiftelsens förmögenhet måste, som en förutsättning för det första målet, varje år tillföras så mycket från intäkterna att den behåller sitt reala värde.

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond främjar och understödjer **kvalificerad forskning** inom **alla vetenskapliga discipliner**. I allmänhet sker detta i form av projektanslag till enskild forskare eller forskargrupp. Inkomna ansökningar om anslag bedöms alltid i jämförelse med bästa internationella forskning.

I första hand prioriterar RJ områden, som inte naturligen tillgodoses på annat sätt, t.ex. genom statliga forskningsråd och andra myndigheter, vilka ju var för sig verkar inom relativt avgränsade sektorer. RJ är sålunda bl.a. intresserad av **fler- eller tvärvetenskaplig forskning**. Katalogen över hittills finansierad verksamhet uppvisar också många exempel på större, långsiktiga projekt, i vilka forskare från olika fakultetsområden, orter eller länder samarbetar. Stiftelsens resurser bör i första hand ses som ett komplement och inte som ett alternativ till övriga resurser som finns för kvalificerad vetenskaplig forskning i Sverige.

De första anslagen delades ut under hösten 1965. Sedan dess har omkring 2,5 miljarder (i 1992 års penningvärde) delats ut till vetenskaplig forskning. Stiftelsens förmögenhet uppgår vid årsskiftet 1992/93 till i det närmaste 2 miljarder, vilket i reala termer motsvarar grunddonationen 1962 på 250 mkr.

VD-kommentar

De senaste åren har i vissa avseenden varit besvärliga för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ). Ambitionen att varje år kunna räkna upp anslagen till vetenskaplig forskning i takt med konsumentprisindex -och samtidigt föra över så mycket från intäkterna till stiftelsens förmögenhet att denna behåller sitt reala värde- har varit omöjlig att upprätthålla. Konkurrensen om forskningsmedlen har därmed hårdnat påtagligt. Under 1992 kunde RJ bevilja endast 6,2 % av de sökta beloppen för nya projekt (1991 7,7 %, 1990: 8,7 %).

De som drabbats är givetvis i första hand det stora antal framstående forskare som fått avslag på sina ansökningar. Många internationellt sett kvalificerade och angelägna forskningsprojekt har antingen inte alls kommit i gång eller också har de blivit kraftigt försenade.

Trots en i jämförelse med andra förmögenhetsförvaltande institutioner mycket framgångsrik *finansiell* verksamhet har RJ:s kapacitet som *forskningsstödjande* organ reellt försämrats. Omständigheter som legat helt utanför vårt eget agerande har påverkat våra resultat. Orsakerna till den reala minskningen av det direkta stödet till enskilda forskare eller forskargrupper har varit många och olyckligt samverkande.

De belopp som under åren 1989-91 måste avsättas för att bevara det reala värdet av stiftelsens förmögenhet var dubbelt så stora som de fördelade forskningsmedlen. Inflationen var under dessa tre år sammanlagt drygt 25 %.

I förra årets VD-kommentar framhöll jag det angelägna i att successivt trappa ned de årliga beloppen för forskningsmedel till omkring 3 % uttryckt som andel av kapitalets storlek vid samma års början. Detta riktvärde är det vanliga bland kapitalförvaltare med uppgift att i ett långsiktigt perspektiv bevara en förmögenhets reala värde. Hittills har utdelningen från RJ varit drygt 4 %. Denna nedtrappning, som på sikt är nödvändig bl.a. som en följd av den allmänt svaga ekonomiska utvecklingen i världen, kan innebära ytterligare reala nedskärningar av de resurser som RJ kan ställa till förfogande för vetenskaplig forskning under de närmaste åren.

Fr.o.m. den 1 juli 1991 måste "Högskoleenheter samt museer och övriga kulturmyndigheter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde" dra av 8 % av förvaltade externa icke statliga medel i **mervärdeskatt**. Detta avdrag motsvarar ett påslag på i det närmaste 9,9 % på ett projektanslag från RJ. Fr.o.m. 1990 gör varje statlig högskola som administrerar externa forskningsanslag ett avdrag på 12 % för **omkostnadspåslag** eller s.k. gemensamma kostnader. Detta avdrag motsvarar ett påslag på 13,6 %. Utöver de medel som beräknats för ett visst forskningsprojekt måste RJ alltså göra ett **påslag på 23,5 %**. Under 1992 har 13 mkr utbetalats för de angivna ändamålen. Detta belopp motsvarar ungefär 35 projektanslag av genomsnittlig storlek.

Under kommande år är det inte osannolikt att statliga läroanstalter från externa icke statliga anslagsgivare också kommer att kräva särskilda medel för lokalkostnader. Hur stora dessa kan bli och när de kan börja utgå, är för dagen ovisst. En gissning skulle emellertid kunna vara att man för varje utvalt forskningsprojekt i framtiden måste göra ett totalt påslag av storleksordningen 40-50 % för kringkostnader (infrastrukturkostnader). En ytterligare urgröppning av de belopp som kan gå till den egentliga forskningsverksamheten kan således väntas.

I flertalet europeiska välfärdsstater gör man den bedömningen att betydelsen av fristående, förmögenhetsförvaltande stiftelser kommer att öka under de närmaste decennierna. Med de ekonomiska förhållanden som nu råder, och som bedöms bli rådande framöver, blir konkurrensen om de offentliga medlen allt hårdare. I detta perspektiv känns det naturligtvis besvärande att RJ:s reala anslagskapacitet har minskat under de senaste åren och att allt större del av forskningsmedlen går till kringkostnader (infrastrukturkostnader) i anslutning till utvalda projekt. Å andra sidan kan jag med tillfredsställelse konstatera att Jubileumsfonden med sin väl fungerande organisation för

såväl forskningsstödjande som finansiell verksamhet står väl rustad för framtiden. På annat ställe i årsredovisningen framgår att *stiftelsens förmögenhet i reala termer fortfarande är lika stor som grunddonationen 1962*. Och ändå har under tiden (1965-92) totalt omkring 2,5 miljarder (i 1992 års penningvärde) kunnat fördelas som anslag till vetenskaplig forskning. En fortsatt årlig utdelning av forskningsmedel svarande mot omkring 3 % av den reala förmögenheten ter sig realistisk för framtiden.

Det är mycket glädjande för mig att notera att RJ under året mottagit en betydande donation. Efter omorganisationen 1988, då RJ fick fri placeringsrätt och inrättade en egen finansförvaltning, sägs i stadgarna att "tillskott till stiftelsens medel" kan ske i form av donationer.

Efter en viss tids kontakter med fonden beslutade den 83-årige jämtländske hemmansägaren **Erik Rönnberg** att under sommaren överlämna aktier med ett marknadsvärde på 6,5 mkr. Den årliga avkastningen "skall delas ut i form av treåriga forskarstipendier (s.k. post-doc stipendier) till yngre forskare vid Karolinska Institutet (KI) i Stockholm för vetenskapliga studier av åldrande och åldersrelaterade sjukdomar". Genom att donationen ingår i RJ:s förmögenhetsmassa garanteras en långsiktigt effektiv och professionell förvaltning med proportionellt samma avkastning som från RJ:s övriga tillgångar. Urval av mottagare av stipendiet kommer att ske på samma professionella sätt som gäller för andra vetenskapliga belöningar eller anslag till kvalificerad forskning. Samtidigt kommer donators namn, på samma sätt som om det vore en separat fond, att för framtiden förknippas med de stipendier som delas ut. Jag vill å hela forskarsamhällets vägnar framföra ett varmt tack till Erik Rönnberg för den generösa donationen.

Donationer, med specificerade syften som i Rönnbergs fall eller för att stärka RJ:s ordinarie forskningsstödjande verksamhet, mottages tacksamt även i fortsättningen. En presumtiv donator garanteras professionell förvaltning av donerat kapital samt högsta kompetens för fördelning av anslag för angivna syften. Vill man genom en donation på ett effektivt, sakkunnigt, oväldigt och öppet sätt stödja vetenskaplig forskning är RJ som mottagare att rekommendera. RJ:s förvaltningskostnader är dessutom synnerligen låga. Mått som andel av förvaltad kapital är de lägre än 0,5 %. Denna andel inkluderar då kostnaderna både för den forskningsstödjande och den finansiella verksamheten. Som jämförelse kan nämnas att bankernas olika fondförvaltande organ och de nu avvecklade statliga löntagarfonderna har redovisat mer än dubbelt så stora administrationskostnader - uttryckt på samma sätt - och då enbart för finansiell verksamhet. Donationer till etablerade stiftelser på sätt som beskrivits här ovan börjar mer och mer att praktiseras i andra länder. Lång och positiv erfarenhet finns bl.a. i Finland, Frankrike och Tyskland.

I och med utgången av 1992 har jag varit stiftelsens VD i 19 år, fr.o.m. 1974. Under denna tid har jag haft förmånen att få arbeta tillsammans med fem styrelseordförande - samtliga professorer och universitetsrektorer. Därutöver har omkring 160 personer (75 forskare, 70 riksdagsledamöter, 15 ekonomiska experter) varit ledamöter av stiftelsens styrelse eller någon av dess prioriteringsgrupper. Åtskilligt fler än 1000 externa sakkunniga inom och utom landet har anlåtats för bedömningar av ansökningar om forskningsanslag. Uppskattningsvis drygt 800 nya forskningsprojekt har kunnat starta med anslag från RJ. Det betyder att mer än 1000 aktiva forskare från skilda discipliner också har ingått i "umgängeskretsen". Det är med stor tacksamhet jag erinrar mig alla stimulerande kontakter - både nationella och internationella - med dessa kunniga och entusiastiska människor.

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond är veterligen en av de få större forskningsstödjande organ i Sverige som har haft och har en kvalificerad vetenskapsman som styrelseordförande. Att uppdraget därtill allt sedan verksamhetens början har innehafts av universitetsrektorer är värt att notera. Den erfarenhet som en ledare för ett universitet har av avancerad vetenskaplig verksamhet inom skilda discipliner tror jag betyder

mycket för en styrelse som har att utforma idéer för hur tillgängliga ekonomiska resurser för forskning skall disponeras på strategiskt bästa sätt.

Värt att notera är också att en majoritet i styrelsen representerar en synnerligen kvalificerad kompetens som ligger utanför det vetenskapliga området. Samtliga styrelseledamöter deltar dessutom i olika prioriteringsgruppers arbete. De erfarenhetsutbyten som därvid sker bidrar enligt min mening till att öka den ömsesidiga förståelsen för forskningens roll i samhället, dess möjligheter, allmänna villkor och behov.

Det är vidare av stort värde, tror jag, att man har tidsbegränsade mandattider för uppdrag inom ett forskningsstödjande organ. De stadgemässiga växlingarna över tid mellan personer med olika vetenskapliga eller samhällseliga specialiteter och erfarenheter bör rimligtvis leda till att man kan undvika ensidiga eller tidsbundna bedömningar. Riktmärket för stiftelsens prioriteringsarbete, att beviljade anslag skall gå till projekt av högsta kvalitet i aktuell internationell jämförelse, har också i hög grad uppnåtts efter vad jag erfarit i forskarkretsar både inom och utom landet.

Naturligtvis är det med viss saknad jag nu lämnar det stimulerande arbetet inom RJ. De gångna nitton åren har utan tvekan varit de bästa i mitt långa yrkesliv. Att tillsammans med engagerade och kompetenta styrelser och med mycket kunniga och entusiastiska medarbetare så länge få verka inom så informationsrika och dynamiska samhällssektorer som den vetenskapliga och den finansiella är utan tvekan ett privilegium. Min tacksamhet är mycket stor.

Betydelsen av vetenskaplig forskning för ett lands kulturella och materiella utveckling och i det internationella samarbetet är numera allmänt erkänd. Den roll som Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond kommer att spela i framtiden blir allt mer betydelsefull. Jag är säker på att dess styrelse och kansli med min efterträdare **Dan Brändström** som VD kommer att spela den rollen på ett engagerat och kompetent sätt.

Stockholm i januari 1993



Nils-Eric Svensson

Den forskningsstödande verksamheten

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ) stöder kvalificerad forskning inom alla vetenskapliga discipliner. I allmänhet har detta hittills skett i form av projektanslag till enskilda forskare (eller forskargrupper) vilka kommit in med ansökningar om anslag.

Allt sedan fondens tillkomst har ett visst företräde getts åt samhällsvetenskapligt och humanistiskt orienterad forskning. Under 1992 har närmare 50 % av de tillgängliga medlen gått till samhällsvetenskapliga projekt, 20 % till humaniora och återstoden till medicinsk, naturvetenskaplig och teknisk forskning.

I första hand prioriteras projekt, som inte naturligen tillgodoses på annat sätt, t.ex. genom anslag från statliga forskningsråd eller andra myndigheter, vilka var för sig arbetar inom relativt avgränsade sektorer.

Jubileumsfonden är intresserad bl.a. av fler- eller tvärvetenskaplig forskning och projekt i vilka forskare från olika discipliner, fakulteter, orter eller länder samarbetar. Går man igenom stiftelsens katalog över hittills beviljade anslag finner man många exempel på just sådana forskningsprojekt.

Arbetsätt

Det är styrelsen som fattar beslut om anslag från stiftelsen. Inkomna ansökningar har dessförinnan bedömts och prioriterats i en eller – oftast – flera arbetsgrupper (*prioriteringsgrupper*). I var och en av dessa ingår ledamöter av styrelsen och suppleanter samt utomstående vetenskapliga experter. Ansökningarna har dessutom som regel bedömts av en eller flera externa sakkunniga inom eller utom landet.

Varje ansökan bedöms i första hand i jämförelse med internationell standard och mot såväl inomvetenskapliga som utomvetenskapliga kriterier. Två huvudfrågor penetreras innan beslut fattas:

- Är det kvalificerad vetenskaplig forskning?
- Är forskningen av betydelse för samhället?

Beslut om anslag till nya projekt fattas i två steg:

1) Bedömningarna i det första steget grundas på korta, översiktliga ansökningar, **projektsskisser**. Arbetsgrupperna väljer ut de ansökningar, som bedöms ha högsta vetenskapliga kvalitet och vara av störst intresse för RJ och som utformats av forskare som bedöms vara kompetenta och lämpliga att bedriva projektet i fråga. Dessa forskare bereds därefter tillfälle att komma in med fullständiga ansökningar. Övriga ansökningar (projektsskisser) avslås.

2) I ett andra steg bedöms och prioriteras **fullständiga ansökningar** (i regel efter externa sakkunnig-granskningar) för de slutliga besluten i styrelsen.

I de fall ansökningar gäller forskning som etiskt kan ifrågasättas prövas dessa efter samma normer och på samma sätt som inom de statliga forskningsråden.

Inom vissa områden, som bedöms angelägna men inte tillräckligt uppmärksammade, tillsätter stiftelsen ibland särskilda s.k. *områdesgrupper*. Deras uppgift är att kartlägga forskningsbehov och stimulera till vetenskaplig forskning och till informationsutbyte. Dessa grupper består av forskare från discipliner av betydelse för området samt företrädare för i sammanhanget viktiga samhällsintressen. Verksamheten kan beskrivas som kvalificerat forskningsförberedande arbete. Den avslutas när man vunnit tillräcklig uppmärksamhet från forskarhåll och/eller från de myndigheter som har ansvar för att permanenta resurser tillförs området i fråga.

Stiftelsen anordnar också konferenser eller symposier (ibland tillsammans med något annat forskningsfrämjande organ inom eller utom landet) i syfte att presentera eller kartlägga kunskapsläget inom ett visst område eller att identifiera forskningsbehov. RJ har omfattande kontakter med utländska stiftelser, under senare år företrädesvis europeiska.

Anslagen till forskning

Stiftelsen har under året beviljat 196 projektanslag och därutöver reseanslag och löne-kostnadstillägg samt förvaltningsavgifter och mervärdeskatt m.m. på tillsammans 71,4 mkr (tabell 1, sid. 49). De flesta av dessa anslag har som regel administrerats av statliga universitet och högskolor. För detta arbete har stiftelsen betalat en förvaltningsavgift på 3 % för äldre anslag och ett omkostnadspålägg på 13,6 % för anslag beviljade efter den 1 januari 1990. För anslagsmedel som utbetalats efter den 1 juli 1991 har därutöver tillkommit ett påslag för mervärdeskatt på i det närmaste 9,9 % räknat på projektanslaget. För nya anslag, som administreras via statliga högskoleenheter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde måste RJ numera alltså räkna med **ett påslag på 23,5 %** på de belopp som beräknas för själva forskningsprojektet.

I tabellens värde del ingår mervärdeskatt och omkostnadspålägg för anslag beviljade efter den 1 juli 1991. För äldre anslag redovisas de som ett tillägg till tabellen (2,1 mkr). De båda nämnda påslagen tillsammans har under året inneburit utbetalningar från RJ på 13 mkr. Om detta belopp hade kunnat anslås direkt till forskning hade ytterligare omkring 35 projekt av genomsnittlig storlek kunnat tilldelas anslag under året.

Adderar man till tabellens totalsumma kostnaderna för sakkunniggranskningar och viss information har stiftelsens anslag till forskning uppgått till 72,3 mkr (se not 7, sid. 20).

I ett särskilt avsnitt "Nya forskningsprojekt 1992" (sid. 27-47) beskrivs de nya projekt som beviljats anslag under året.

Beviljade anslag disponeras enligt särskilda villkor som anges i kontrakt med varje anslagsmottagare. Som tidigare nämnts förvaltas de flesta anslagen av en statlig läroanstalt, som då också är arbetsgivare för den personal som avlönas från anslagen.

I avsnittet "Statistiska uppgifter om anslagen till forskning" (sid. 48-52) redovisas i tabellform vissa data rörande behandlade ansökningar och beviljade anslag.

En femtedel av beviljade forskningsanslag 1992 har gått till nya projekt (tabell 2, sid. 49 och tabell 9, sid. 51).

Av de sammanlagda sökbeloppen för *nya* projekt har endast 6,2 % kunnat tillgodoses. Motsvarande andel under de närmast föregående fyra åren redovisas i tabell 10 (sid. 51). Konkurrenten om anslag från Riksbankens Jubileumsfond för nya projekt har ökat avsevärt under de senaste åren och är mycket hård, av tillgängliga uppgifter hårdare än i något annat forskningsstödande organ.

De beviljade *nya* anslagens genomsnittliga storlek var i fast penningvärde något större än under de närmast föregående åren (tabell 11, sid. 51). **Fortsättningsanslagens** storlek har däremot minskat. Räknar man av de påslag som gjorts för omkostnadspålägg och mervärdeskatt är det dock genomsnittligt avsevärt mindre belopp än tidigare som gått direkt till forskningsprojektet.

Informationsutbyte, uppföljning m.m.

Många av de forskningsprojekt som RJ stöder belyser problem som är av allmänt samhällsligt intresse. Det är därför angeläget att resultat som tas fram om möjligt också blir kända i samhället utanför forskarnas krets för att även där bli föremål för diskussion, kritisk granskning och användning.

Forskningsresultat kan som regel inte omedelbart omsättas i praktiskt konkret handlande eller produktion. Som utgångspunkt för eller ingredienser i seriöst utvecklings- och reformarbete är de emellertid av stor betydelse. Därför är det viktigt att personer med ansvar för sådan verksamhet inte bara informeras om vad som pågår utan också stimuleras till att själva söka upp, föra vidare eller använda sig av forskningsarbetets produkter. Omvänt gäller att forskningens företrädare bör stimuleras att i sin tur be-

kanta sig med problem som finns och formuleras utanför deras krets. Forskningsstödande organ kan och bör medverka till att sådant informationsutbyte underlättas. Under året har flera både nationella och internationella aktiviteter bedrivits i syfte att följa och sprida kännedom om den forskning som stöds och att stimulera informationsutbyte om forskningsresultat mellan olika grupper i samhället. Några exempel skall redovisas.

I den av områdesgruppen för forskning om riksdagens funktion och arbetsformer anordnade föredragsserien för riksdagens ledamöter, SAMHÄLLSFRÅGOR I ETT FORSKNINGSPERSPEKTIV, har tre sammankomster anordnats i Riksdagshuset, alla mycket välbesökta.

- Den 25 februari talade professor **Erik Dahmén** om "Blandekonomins dilemma. Statens roll förr - nu - i framtiden", den 5 maj professor **Sven Tägil**, docent **Kristian Gerner** och fil.dr **Martin Martinez y Riqué** om "Europa i dag - uppsplittring i öst, integration i väst?" och den 1 december professor **Kent Asp** om "Mediekraft - Medier, makt, demokrati".
- Vidare anordnade områdesgruppen den 6 november ett halvdagsseminarium på temat "Sverige möter EG-rätten" med advokat **Karsten Hagel-Sørensen** och rättschef **Pernilla Lindh** som inledare och riksdagsledamöterna **Nic Grönvall** och **Bengt Harding Olsson** samt professorerna **Kjell Åke Modéer** och **Olof Ruin** som kommentatorer. Seminariet ledades av **Thage G Peterson**. I seminariet deltog bl.a. flertalet av ledamöterna i riksdagens konstitutions-, skatte-, justitie-, lag-, utrikes-, närings- och EES-utskott.
- Manuskript till en ny upplaga av boken "Riksdagen genom tiderna" har också under året tagits fram genom gruppens försorg.

Områdesgruppen för komparativ forskning om samhällsförändringar anordnade den 25 mars ett seminarium kring den av RJ finansierade studien "SCHOOLING IN MODERN EUROPEAN SOCIETY". Studien, som tillkommit på initiativ av Academia Europaea, presenterades av två av författarna, professor **Torsten Husén** och fil. dr **Albert Tuijnman** och kommenterades av förra statsrådet **Bengt Göransson**, fil. dr **Kerstin Keen** och professor **Hans L Zetterberg**. I seminariet, som leddes av styrelsens ordförande **Kjell Härnqvist**, deltog flertalet av ledamöterna i riksdagens utskott för utbildning, utrikesfrågor, kultur och arbetsmarknad samt företrädare för regering, myndigheter och forskning inom det aktuella området.

Tillsammans med ett antal andra europeiska stiftelser har RJ under året beslutat delta i uppbyggnad och fem års finansiering av ett internationellt forskningscentrum i Ungern, **Collegium Budapest**. Verksamheten där kommer i första hand att inriktas på forskning bl.a. om rättssystemen i det nya Europa, om migrationsmönster, flyktings- och minoritetsfrågor, om problem relaterade till övergången från planekonomi till marknadsekonomi och om miljöfrågor.

Liksom tidigare år har flera av stiftelsens anslagsmottagare tilldelats medel för att kunna presentera och diskutera sina projekt och forskningsresultat vid utländska institutioner eller vid internationella vetenskapliga symposier.

Informationsutbyte har också som vanligt skett med utländska forskningsstiftelser. Åtskilliga kontakter mellan enskilda forskare eller forskargrupper har därigenom kunnat förmedlas. Bl.a. har RJ genom sin medverkan vid European Foundation Centre i Bryssel kunnat öka kontakterna med motsvarande organ i Östeuropa, många under uppbyggnad.

Enligt det ömsesidiga avtalet med Alexander von Humboldt-Stiftung har den förste mottagaren av RJ:s "Forschungspreis für Deutsche Wissenschaftler", professor **Horst Ahlback**, under året kunnat bedriva forskning vid den företagsekonomiska institutionen i Uppsala.

Sedan 1966 har RJ deltagit i finansieringen av Nobelstiftelsens symposier. Till att börja med skedde detta i form av årliga anslag. Symposieverksamheten kan numera

helt finansieras med avkastningen från en särskild symposiefond inom Nobelstiftelsen. Denna fond började byggas upp 1979 genom en grunddonation i form av ett treårigt slutanslag från Riksbankens Jubileumsfond, genom bidrag och royalties från Nobelstiftelsens egen informationsverksamhet samt genom fyra årliga bidrag från Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. Symposieverksamheten leds av en kommitté med representanter för de fem Nobelkommittéerna, Ekonomipriskommittén, Riksbankens Jubileumsfond och Wallenbergstiftelsen med Nobelstiftelsens verkställande direktör som ordförande. Hittills har mer än 90 Nobelsymposier genomförts. De har ägnats vetenskapliga genombrottsområden av central kulturell eller samhällsrelaterad betydelse och har fått en mycket stark internationell ställning.

Som stimulans för svenska forskare att publicera sig populärvetenskapligt inrättade Riksbankens Jubileumsfond 1988 två pris för årets bästa artiklar i tidskriften *Forskning och Framsteg* inom ämnesområdena

Samhällsvetenskap-beteendevetenskap-humaniora
och
Naturvetenskap-medicin-teknik-lantbruksvetenskap.

Prisen (25.000 kr vardera) för 1991 års bästa artiklar delades ut den 19 mars 1992 vid en sammankomst med styrelsen och ett antal särskilt inbjudna till

Peter Esaiasson docent i statsvetenskap,

för artikeln "Partiledarnas kampanjer: från slutna rum till TV-jippon" respektive till

Erik Johansson docent i fysik,

för artikeln "Nu vet vi att universum är uppbyggt av tre familjer".

Urvalet av pristagare gjordes av ledamöter i stiftelsens styrelse, i förra fallet Berit Löfstedt, Walter Korpi, Gertrud Sigurdsen och Lars-Göran Stenelo (ordf); i det senare fallet av Barbara Cannon, Viola Furubjelke, Bengt Pernow (ordf) och Rune Rydén. Stiftelsens prioriteringsgrupper har liksom tidigare år gjort ett flertal besök hos anslagsmottagare. Utöver genomgång av och diskussion i anslutning till enskilda forskningsprojekt försöker man vid sådana tillfällen också att skaffa sig kunskap om forskningens och forskarutbildningens aktuella villkor och förutsättningar.

Till stiftelsens kansli inbjuds ofta forskare eller forskargrupper för presentation och diskussion av pågående projekt. Vid styrelsens sammanträden presenteras regelbundet aktuella forskningsområden av de vetenskapliga ledamöterna.

De aktiviteter som ovanstående endast är exempel på ingår som regelmässiga och självklara led i stiftelsens strävan att främja kontakter med internationell forskning och att stimulera informationsutbytet mellan forskare från olika områden samt mellan forskare och samhället utanför deras krets. Som tidigare framhållits är syftet givetvis att försöka hjälpa till med att öka förståelsen för och kunskapen om forskningens förutsättningar, arbetssätt och resultat och därmed ge underlag för bedömningar av de insatser som gjorts och görs med tillgängliga forskningsmedel. Av speciellt värde bedöms de sammankomster vara där beslutsfattare och företrädare för olika samhällsintressen samt forskare kunnat mötas.

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond verkar aktivt inom alla vetenskapsområden. Kompetensspridningen bland forskarna i styrelse och prioriteringsgrupper återspeglar detta förhållande. Styrelsen består därutöver av personer med ekonomisk och politisk sakkunskap. Denna personsammansättning gör att stiftelsen representerar ett ovanligt stort erfarenhetsfält och därmed har en unik ställning som allsidigt kontaktorgan mellan olika forskningsområden liksom mellan forskningen och andra centrala samhällsintressen.

Donationer

I nu gällande stadgar (fr.o.m. den 1 januari 1988) anges att "hinder föreligger inte mot att tillskott till stiftelsens medel kan ske i form av donation från enskild".

Under året har RJ mottagit en donation från hemmansägaren **Erik Rönnberg**, Fagerdal, Hammerdal, i form av aktier till ett marknadsvärde av 6,5 mkr. De donerade värdepapperen skall ingå i RJ:s förmögenhetsmassa och förvaltas tillsammans med RJ:s övriga tillgångar. Av RJ i övrigt tillämpade principer för avsättning till kapitalet (för att det skall behålla sitt reala värde) skall gälla även för denna donation (se not 18 under avsnittet Den ekonomiska förvaltningen). Den i proportion till angiven förvaltningsprincip årliga avkastningen av donationen skall av RJ delas ut "i form av treåriga forskarstipendier (s.k. post doc stipendier) till yngre forskare vid Karolinska Institutet (KI) i Stockholm för vetenskapliga studier av åldrande och åldersrelaterade sjukdomar".

Det första stipendiet ur Erik Rönnbergs donation beräknas kunna delas ut under våren 1993.

Vid styrelsens sammanträde 1992-10-22 föredrogs och godkändes förslaget om formerna för avtackningen av Nils-Eric Svensson. Förslaget innefattade dels instiftandet av en fond i hans namn, dels anordnandet av ett internationellt symposium på temat "Forskningens finansiering - forskningens kvalitet".

I det upprop för **Nils-Eric Svenssons Fond** som sändes ut till institutioner, forskningsråd, stiftelser, föreningar och enskilda angavs att Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond skulle "matcha" de insamlade medlen med ett eget bidrag.

Fondens ändamål är att genom stipendiering främja ett ömsesidigt forskarutbyte inom Europa. Nils-Eric Svenssons Fond skall ge möjlighet för yngre disputerade svenska forskare att resa och under kortare tid vistas i en framstående europeisk forskningsmiljö. Men det skall även finnas möjlighet för yngre europeiska forskare att vara verksamma vid en svensk forskningsinstitution. Formerna för utdelningen av stipendierna kommer att utarbetas under 1993.

Ytterligare donationer till RJ för kvalificerat stöd till vetenskaplig forskning mottas gärna. Professionell, billig och effektiv förmögenhetsförvaltning samt professionell och oväldig fördelning av anslag kan garanteras. Samförvaltning av mindre donationer i större fonder samt professionell fördelning av anslag för angivna ändamål förekommer sedan flera år i bl.a. Finland, Frankrike och Tyskland. Erfarenheterna därifrån är synnerligen positiva.

Den ekonomiska förvaltningen

Stiftelsens placeringsverksamhet

Den ekonomiska utvecklingen inom OECD-området var fortsatt svag under 1992. Den amerikanska ekonomin synes ha kommit in i en tillväxtfas även om uppgången varit trög och fylld av besvikelser. I Japan och kontinentaleuropa dämpades å andra sidan den ekonomiska aktiviteten ytterligare. För Tysklands del börjar ordet recession att höras allt oftare. Den totala produktionen i den svenska ekonomin minskade för andra året i följd. Samtidigt blev inflationstakten låg. I Sverige ökade konsumentprisindex med enbart 1,9 % räknat mellan december 1991 och december 1992 eller med 2,2 % räknat som årsgenomsnitt.

År 1992 var också ett år med höga realräntor och fortsatt prisfall på ett antal tillgångsmarknader, bl a fastighetsmarknaden. År 1992 var även ett år då de västeuropeiska ländernas växelkurspolitik utsattes för stora påfrestningar och – åtminstone delvis – föll samman.

I början av september beslöt Finland att låta marken flyta. Snart följde bl a England och Italien efter. Den 10 december gav Norge upp.

Den 19 november 1992 övergav Sverige försvaret av en fast kronkurs och lät den svenska kronan flyta mot övriga valutor. Försvaret av den fasta svenska kronkursen hade då lett till kraftigt höjda räntor. Under några dagar i september var riksbankens s k marginalränta t o m uppe i 500 %.

Fram till den 19 november 1992 hade kurserna på den svenska aktiebörsen fallit med ca 27 % sedan årsskiftet. Beslutet att låta den svenska kronan flyta – och den därpå följande kraftiga deprecieringen – ledde till en mycket stark börsuppgång. Sett över året som helhet blev därmed aktiekursindex ungefär oförändrat. Även de flesta utländska aktiebörser har under 1992 utvecklats svagt eller dåligt.

Under större delen av 1992 fortsatte stiftelsen att något minska sitt innehav av svenska aktier. I samband med frisläppandet av den svenska kronan avyttrade stiftelsen en stor del av sin utländska värdepappersportfölj. Således sålde stiftelsen samtliga tyska och japanska värdepapper. Samtidigt ökade nu stiftelsen sitt innehav av svenska aktier. Sett över året som helhet har stiftelsens totala aktieinnehav minskat från ca 400 mkr vid utgången av 1991 till ca 350 mkr vid utgången av 1992 (mätt som anskaffningsvärden).

Stiftelsen har under 1992 inte förvärvat – eller avyttrat – några fastigheter.

Stiftelsen har i stället ökat sitt innehav av svenska räntebärande tillgångar. Obligationsportföljen har ökat från 789 mkr vid utgången av 1991 till 900 mkr vid utgången av 1992 (mätt som anskaffningsvärden). Bankmedel och kortfristiga certifikat har under samma tid ökat från 385 mkr till 469 mkr.

Av stiftelsens totala tillgångsmassa uppgick vid utgången av 1992 andelen aktier till ca 13 % och fastigheter till ca 16 %. Resterande del, ca 71 %, utgjordes av svenska räntebärande tillgångar.

Bokföringsmässigt resultat

Utfallet av stiftelsens placeringsverksamhet 1992 återspeglas i resultaträkningen. Summan av alla inkomster, inkl realiserade kursvinster/förluster vid försäljning av olika värdepapper, med avdrag för löpande kostnader, benämnes i resultaträkningen "Bokföringsmässigt resultat före anslag till forskning". Detta bokföringsmässiga resultat uppgår till 103 mkr för 1992. Det är mindre än för 1991 då det uppgick till 149 mkr.

Huvudskälet till det lägre bokföringsmässiga resultatet är att stiftelsen för år 1992 ansett sig föranledd att vidta en extraordinär nedskrivning av det bokförda värdet på stiftelsens fastighet vid Kungsträdgårdsgatan i Stockholm. Den marknadsvärdering av fastigheten, som stiftelsen låtit utföra, understeg väsentligt det bokförda värdet. Det

framstår inte heller som sannolikt med en snabb värdetillväxt. Den extraordinära nedskrivningen uppgår till 63 mkr.

Av det bokföringsmässiga resultatet utgör ränteintäkterna den ojämförligt största delen – 149 mkr.

Minskningen av aktieinnehavet återspeglas i att aktieutdelningarna blev något mindre än 1991. Även premieinkomsterna från av stiftelsen utfärdade köpoptioner blev något mindre 1992 än året innan.

I resultaträkningen ingår också intäkter från och kostnader för stiftelsens fastigheter. Den största kostnadsposten här är den ovan nämnda nedskrivningen. Tillsammans med de planmässiga avskrivningarna uppgår av- och nedskrivningarna till totalt 65 mkr. Den andra stora kostnadsposten utgörs av räntekostnader. Under året har fastigheterna Adam och Eva belånats med 50 mkr. Fastigheten vid Kungsträdgårdsgatan i Stockholm samt fastigheten vid Stortorget i Malmö är belånade sedan tidigare.

Stiftelsens värdepappersförsäljningar har under 1992 resulterat i realiserade kursvinster om 40 mkr och realiserade kursförluster om 25 mkr, dvs netto räknat en vinst om 15 mkr.

Av årets bokföringsmässiga resultat på 103 mkr återstår 31 mkr efter beviljade anslag till forskning. Detta belopp har i sin helhet förts till vinstregleringsfonden.

År 1992 har stiftelsens eget kapital också ökat genom en extern donation från hemmansägare Erik Rönneberg om 6.521 tkr (se vidare sid 11). Under året har också influitt 210 tkr till Nils-Eric Svenssons fond (se vidare sid 12). Dessa medel har tillförts stiftelsens eget kapital.

Realt resultat

Den löpande avkastningen från aktier och fastigheter är normalt förhållandevis låg. En placering i sådana tillgångar görs i syfte att få del av en värdetillväxt. Ibland råkar man dock ut för värdeminskningar. Den ekonomiska redovisningen för en finansiell institution som Riksbankens Jubileumsfond skulle därför vara ofullständig om den inte kompletterades med värdetillväxten av tillgångarna – ”ökning/minskning av ej realiserade kursvinster/- förluster”.

Stiftelsen har i princip tre slag av tillgångar som är utsatta för värdetillväxter - obligationer, aktier och fastigheter. Till detta kommer att vissa delar av stiftelsens tillgångar är denominerade i utländsk valuta. Förändringar i växelkurserna påverkar därför också värdet på stiftelsens tillgångar uttryckt i svenska kronor.

Nettot av förändringen av de orealiserade kursvinsterna/ förlusterna har för 1992 fallit ut som en förbättring om 78 mkr.

Övervärdet (skillnaden mellan marknadsvärdet och det bokförda = anskaffningsvärdet) i obligationsportföljen har ökat med 18 mkr. Aktieportföljens undervärde har samtidigt minskat med 13 mkr.

Värdet av stiftelsens svenska fastigheter har däremot fortsatt att falla. Som nämnts tidigare har större delen av den värdeminskningen redan tagits i det bokförda resultatet genom en extraordinär nedskrivning om 63 mkr. Stiftelsens två fastigheter i Atlanta, USA, har under 1992 i stort sett behållit sitt värde - uttryckt i dollar. Den kraftiga deprecieringen av den svenska kronan sedan den 19 november leder dock till att värdet i svenska kronor ökat högst påtagligt. Sammantaget medför detta att undervärdet (skillnaden mellan marknadsvärdet och det bokförda värdet) av stiftelsens fastigheter under 1992 har minskat med 52 mkr.

Liksom tidigare år har stiftelsen även 1992 i det reala bokslutet gjort en avsättning som motsvarar penningvärdets försämring. För 1992 uppgår denna avsättning till 42 mkr.

Vinstregleringsfonden i det reala bokslutet har därmed kunnat tillföras 67 mkr. Det ackumulerade underskottet i vinstregleringsreserven om tidigare 145 mkr har därmed minskat till 78 mkr.

Performance

Från resultaträkningen (och de olika noterna) kan en sammanställning göras som enbart består av finansiella poster. Dessa poster har grupperats i en tablå efter typ av tillgång (se sid 16).

Stiftelsens räntebärande tillgångar gav för 1992 ett positivt resultat (inkl. den orealiserade värdetillväxten i obligationsportföljen) om 168 mkr. Satt i relation till de räntebärande tillgångarna vid årets ingång ger detta en ”förräntning” om ca 14 %.

På samma sätt ger stiftelsens aktiehantering ett positivt resultat om 27 mkr. Räknat på aktieportföljens storlek vid årets ingång ger detta en ”förräntning” om knappt 9 %.

Såväl 1991 som 1992 har stiftelsens fastighetsinnehav belastat ekonomin. Stiftelsen har mot slutet av året låtit externa värderingsfirmor göra en marknadsvärdering av stiftelsens samtliga fastigheter (med undantag av fastigheterna Adam och Eva 9 och 13 som fortfarande i stor utsträckning är en entreprenad).

Fastigheten vid Kungsträdgårdsgatan i Stockholm har åsatts ett betydligt lägre marknadsvärde än vid värderingen mot slutet av 1991. Marknadsvärdet på fastigheten vid Stortorget i Malmö har minskat något. De båda fastigheterna i Atlanta har i stort sett behållit sitt värde jämfört med för ett år sedan. Den mycket kraftiga dollarkursuppgången mot slutet av året leder dock till en betydande värdestegring uttryckt i svenska kronor. I tablå redovisas för fastigheter ett negativt resultat om 5 mkr.

Det totala resultatet för stiftelsens finansiella verksamhet redovisas i tablå till 190 mkr. Det är i stort sett samma resultat som för 1991. Det finansiella resultatet skall täcka anslag till forskning om 72 mkr, administrationskostnader om ca 8 mkr samt ökningen av stiftelsekapitalet för att hålla jämna steg med inflationen med 42 mkr. Därefter återstår 67 mkr som kan tillföras vinstregleringsfonden. År 1991 gav motsvarande finansiella resultat ett ökat underskott i vinstregleringsfonden. Avsättningen för att hålla jämna steg med inflationen uppgick det året till 166 mkr.

Finansiellt resultat (mkr)

Tillgång	Intäkt/kostnad	1992	1991
Bankmedel	Ränteintäkter	8	16
Certifikat	Ränteintäkter	36	37
Obligationer	Ränteintäkter	105	102
	Realiserade förluster	-	-3
	Realiserade vinster	1	27
	Förändring av ej realiserade vinster	18	37
		<hr/>	<hr/>
		168	216
Aktier, konvertibler och optioner	Utdelningar och räntor	7	9
	Realiserade vinster, aktier	33	20
	Realiserade förluster, aktier	-24	-48
	Förändring av ej realiserade förluster, aktier	13	50
	Optionspremier	1	4
	Realiserade vinster, optioner	-	1
	Förändring av ej realiserade vinster, optioner	-	-1
	Realiserade förluster, optioner	-1	-
	Förändring av ej realiserade förluster, optioner	-4	-
	Realiserade vinster, valutor	5	-
	Finansiella omkostnader	-3	-5
		<hr/>	<hr/>
		27	30
Fastigheter och andelar i fastighetsbolag	Inkomster	23	15
	Räntekostnader	-9	-12
	Av/nedskrivningar	-66	-2
	Övriga kostnader	-5	-4
	Förändring av ej realiserade förluster	52	-62
		<hr/>	<hr/>
		-5	-65
		<hr/>	<hr/>
		190	181

Resultaträkning (tkr)

	Not	1992	1991
<i>Bokföringsmässigt resultat</i>			
Ränteintäkter	1	149.529	155.633
Aktieutdelningar		6.514	8.430
Optionspremier		1.328	4.484
Inkomster – Fastigheter		22.793	14.726
Räntekostnader – Fastigheter		-9.361	-11.507
Avskrivningar – Fastigheter	2	-2.593	-1.764
Nedskrivning – Fastigheter	2	-63.000	
Övriga kostnader – Fastigheter		-4.891	-3.830
Realiserade kursvinster	3	40.058	47.895
Realiserade kursförluster	3	-25.431	-51.518
Övriga intäkter	4	398	198
Finansiella omkostnader	5	-3.194	-5.386
Administrationskostnader	6	-8.589	-7.875
		<hr/>	<hr/>
<i>Bokföringsmässigt resultat före anslag till forskning</i>		103.561	149.486
Beviljade anslag till forskning	7	-72.347	-72.475
		<hr/>	<hr/>
<i>Bokföringsmässig ökning av eget kapital efter beviljade anslag till forskning</i>		31.214	77.011
Ökning/minskning av ej realiserade kursvinster/förluster	8	78.290	23.985
Avsättning för bevarande av Stiftelsekapitalets realvärde	9, 18	-42.507	-165.782
		<hr/>	<hr/>
<i>Real ökning/minskning av eget kapital efter beviljade anslag till forskning</i>	18	66.997	-64.786

Balansräkning (tkr)

	Not	1992-12-31		1991-12-31	
		Bokförda värden	Marknadsvärden	Bokförda värden	Marknadsvärden
<i>Tillgångar</i>					
Likvida medel		105.922	105.922	83.850	83.850
Certifikat m m	10	362.872	362.872	301.330	301.330
Obligationer	11	900.365	942.152	789.377	813.243
Aktier och konvertibler	12	348.704	278.520	400.327	317.466
Andelar i fastighetsbolag	13	61.370	64.019	61.370	51.901
Fastigheter	13, 14	279.080	270.000	344.673	295.500
Upplupna ränteintäkter		52.973	52.973	45.675	45.675
Fondlikvider		3.324	3.324	-	-
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		284	284	-	-
Övriga fordringar		1.260	1.260	1.396	1.396
Summa tillgångar		2.116.154	2.081.326	2.027.998	1.910.361
<i>Skulder och eget kapital</i>					
<i>Skulder</i>					
Förutbetalda optionspremier	15	660	4.723	753	297
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	16	8.431	8.431	5.185	5.185
Övriga kortfristiga skulder	17	1.638	1.638	1.751	1.751
Beviljade ej utbetalda anslag		37.240	37.240	40.058	40.058
Inteckningslån		128.457	128.457	78.468	78.468
Summa skulder		176.426	180.489	126.215	125.759
<i>Eget kapital</i>					
Stiftelsekapital	18	1.506.731	-	1.500.000	-
Uppindexerat stiftelsekapital	9	-	1.978.660	-	1.929.422
Vinstregleringsfond		432.997	-77.823	401.783	-144.820
Summa eget kapital		1.939.728	1.900.837	1.901.783	1.784.602
Summa skulder och eget kapital		2.116.154	2.081.326	2.027.998	1.910.361
<i>Ställda panter</i>					
Aktier	15	29.543		29.115	
Fastighetsinteckningar		128.000		78.000	
<i>Ansvarsförbindelser</i>					
Pensionsåtagande		2.844		-	

Noter (belopp i tkr)

Not		1992		1991	
		Vinster	Förluster	Vinster	Förluster
Not 1	Ränteintäkter				
	Bank			7.891	16.021
	Certifikat			35.928	37.429
	Obligationer			105.275	101.914
	Konvertibler			435	269
		149.529		155.633	
Not 2	Avskrivningar				
	Avskrivningar enligt plan grundas på anskaffningsvärden och fördelas över den beräknade ekonomiska livslängden. Avskrivningar på byggnader sker med 2 % årligen. För 1992 har en extraordinär nedskrivning av värdet på fastigheten Styrpin- nen 23 i Stockholm om 63 mkr gjorts för att eliminera skillnaden mellan bokfört värde och uppskattat marknadsvärde. Se även not 14 samt textkom- mentaren på sid 13.				
Not 3	Realiserade kursvinster/förluster				
		1.190	-	26.678	2.953
	Obligationer	33.442	24.471	20.145	48.517
	Aktier och konvertibler	443	960	1.072	-
	Optioner	4.983	-	-	48
	Valutor	40.058	25.431	47.895	51.518
	Transaktionskostnader i form av omsättningsskatt och courtage har ej belas- tat realiserade vinster/förluster. Dessa kostnader redovisas separat, se not 5.				
Not 4	Övriga intäkter				
	Intäkter från publikationer			125	125
	Ej utnyttjade anslag			273	73
		398		198	
Not 5	Finansiella omkostnader				
	Omsättningsskatt			-	2.297
	Courtage			2.682	2.609
	Depåavgift			163	197
	Börs- och Reuterskärmar			349	283
			3.194		5.386

Not 6	Administrationskostnader	1992	1991
	Löner och ersättningar till		
	– styrelsen och verkställande direktören	1.454	1.251
	– övrig personal	2.337	2.220
	Sociala avgifter	1.314	1.392
	Tjänstepensionsavgifter	461	134
	Revision och redovisningskonsultation	380	224
	Övriga konsulttjänster	168	167
	Lokalkostnader	1.541	1.432
	Resor och traktamenten, kansli och styrelse	406	522
	Inventarier	73	80
	Övrigt	455	453
		8.589	7.875

Medeltalet anställda under året har varit

Kvinnor	6	6
Män	3	3
Total	9	9

Anskaffning av maskiner och inventarier kostnadsbokförs.

Not 7	Anslag till forskning	1992	1991
	Projektslag*	71.353	71.583
	Sakkunniggranskningar	342	397
	Konferenser, information, etc	652	495
		72.347	72.475

* I beloppet ingår omkostnadspålägg till statliga universitet med 5.921 tkr (6.861) samt mervärdeskatt med 7.090 tkr (3.574).

Not 8 Förändring av ej realiserade kursvinster/förluster

	1992		1991		Förändring
	Vinster	Förluster	Vinster	Förluster	
Obligationer	41.787	–	23.866	–	+17.921
Aktier och konvertibler	–	70.184	–	82.861	+12.677
Optioner	–	4.063	456	–	–4.519
Fastigheter och andelar i fastighetsbolag	–	6.431	–	58.642	+52.211
	41.787	80.678	24.322	141.503	+78.290

Not 9 Avsättning för bevarande av stiftelsekapitalets realvärde

Genomsnittsvärdet för konsumentprisindex 1992 uppgår till 232,3. Motsvarande indexvärde för 1991 är 227,2. Mellan 1992 och 1991 ökade således konsumentprisindex med 2,2 %.

Avsättningen för bevarande av stiftelsekapitalets realvärde blir då dels $1.929.422 \times 0,022 = 42.447$ tkr för stiftelsekapitalet vid årets ingång dels $6.521 \times 0,022 \times 5/12 = 60$ tkr för Erik Rönnbergs donation dvs totalt 42.507 tkr

Se även textkommentaren på sid 12 och 14.

Not 10	Certifikat m.m.	Bokfört värde	Nominellt värde
	Statsskuldväxlar	130.527	140.000
	Företagscertifikat	132.293	135.000
	Bankers och hypoteksinstitutets förlagslån i form av		
	– Floating-Rate-Note-lån (FRN)	50.052	50.000
	– Variable-Rate-Note-lån (VRN)	50.000	50.000
		362.872	375.000

Vid utgången av 1991 innehade stiftelsen kortfristiga certifikat – inklusive FRN och VRN – till ett bokfört värde av 301.330 tkr (nominellt värde 310.000 tkr).

I balansräkningen har stiftelsen valt att som marknadsvärde redovisa bokförda (=anskaffnings) värden när det gäller ovanstående kortfristiga värdepapper.

Not 11 Obligationer

Bostadsinstitutets obligationer med förfalldatum	Nominellt värde	Bokfört värde	Marknadsvärde
1993	50.000	49.854	50.048
1994	325.000	307.240	326.874
1995	120.000	108.724	119.978
1996	300.000	306.078	312.902
1997	80.000	78.975	82.292
1999	50.000	49.494	50.058
	925.000	900.365	942.152

Vid utgången av 1991 innehade stiftelsen obligationer – uteslutande bostadsobligationer – till ett bokfört värde av 789.377 tkr (nominellt värde 815.000 tkr).

Not 12 Aktier

Aktie	Antal	Nominellt värde	Anskaffningsvärde	Marknadsvärde	Valutaenhet
AGA A Bu	22.040	551	6.446	6.876	
AGA A Fr	450	11	135	141	
AGA B Bu	48.786	1.220	13.716	15.172	
Aritmos	40.000	400	5.420	3.320	
Asea A Fr	70.552	3.528	28.550	26.739	
Ericsson B Fr	140.410	1.404	23.384	25.976	
Esselte A Fr	10.000	125	909	930	
Gambro B Bu	4.400	88	1.219	1.421	
Gambro B Fr	14.000	280	3.878	4.480	
Hasselfors B	36.000	900	6.840	3.024	
Kinnevik A	5.100	51	816	444	
Kinnevik B	27.480	275	4.371	2.034	
Korsnäs A	29.000	290	2.630	2.465	
Korsnäs B	26.600	266	2.415	2.128	
MODO Kvb C	38.651	3.865	11.848	7.962	
Perstorp Bu	57.750	578	14.346	11.492	
Skanska Bu	95.100	951	25.323	7.656	
Skoogs	67.500	1.688	7.934	1.418	
Stora A Fr	10.000	250	2.770	2.820	
SSAB A Fr	49.800	4.980	5.062	5.727	
SSAB B Fr	200	20	17	22	

(Not 12) Aktier forts.)

Aktie	Antal	Nominellt värde	Anskaffningsvärde	Marknadsvärde	Valutaenhet
Sydskraft A	5.400	54	767	540	
Sydskraft C	34.600	346	4.859	3.460	
Volvo B Fr	2.500	63	813	853	
Volvo B Bu	17.500	438	5.287	5.950	
Östgötabanken	500.000	5.000	6.615	8.250	
Summa svenska aktier			186.370	151.300	SEK

Konvertibler

	Nominellt värde	Anskaffningsvärde	Marknadsvärde	Valutaenhet
AGA	173	259	241	
Investor	391	395	380	
Summa konvertibler		654	621	SEK

Utländska aktier

	Antal	Nominellt värde	Anskaffningsvärde	Marknadsvärde	Valutaenhet
Bally Int.	100.000	67	700	788	USD
Diamond Ent.	942.000	–	840	324	USD
Digital Products	130.000	1	1.575	439	USD
Great A.U.	850	–	510	383	USD
Great A.S.	150.000	2	525	263	USD
International					
Thoroughbred	10.095	–	54	26	USD
Invacare	5.000	–	151	121	USD
Kennametal	28.000	35	1.018	798	USD
Lidak	500.000	13	875	469	USD
Primedex	250.000	3	1.738	1.281	USD
Parker Drilling	150.000	25	1.278	713	USD
Praxair	48.000	–	800	804	USD
Site B M	300.000	–	1.768	319	USD
Smith Corona	50.000	1	900	350	USD
Sprint	70.000	175	1.967	1.785	USD
Temple	15.000	15	788	773	USD
Tenneco	10.000	50	410	406	USD
Treats Int.	350.000	–	1.350	525	USD
Trinity B	30.000	–	143	128	USD
Trinity B Wts	110.000	1	248	220	USD
Bergesen B	50.000	125	9.507	4.600	NOK
Alcatel	8.000	320	4.736	5.536	FRF
Bouygues	7.000	350	4.718	3.962	FRF
CCF	25.000	625	4.775	5.475	FRF
Lafarge	12.000	300	4.682	4.080	FRF
Legris	8.500	170	4.607	1.114	FRF
LVMH	1.200	60	4.716	4.426	FRF
Paris Dev.	50.000	5.000	5.000	4.750	FRF
Pechiney Int.	20.000	2.000	4.030	4.180	FRF
Fokker	34.000	340	1.599	527	NLG
Summa utländska aktier			161.680	126.599	SEK
Summa svenska aktier och konvertibler			187.024	151.921	SEK
Summa aktier och konvertibler			348.704	278.520	SEK

Not 13 Fastigheter och andelar i fastighetsbolag

Andelar i Fastighetsbolag	Stiftelsens ägarandel	Bokfört värde	Marknadsvärde
Peachtree Place, L.P. USA	40 %	27.802	26.733
Reindeer Realty, L.P. USA	90 %	33.568	37.286
Summa		61.370	64.019
Fastigheter			
Styrpinnen 23, Stockholm	100 %	50.643	48.000
Claus Mortensen 24, Malmö	50 %	47.262	42.000
Adam och Eva 9 och 13, Stockholm	50 %	181.175	180.000
Summa		279.080	270.000
Totalt		340.450	334.019

För fastigheterna Adam och Eva 9 och 13 har marknadsvärdet satts lika med anskaffningsvärdet då fastigheterna fortfarande huvudsakligen består av mark och pågående entreprenad.

För övriga fastigheter och andelar i fastighetsbolag baseras marknadsvärdena på externa värderingar utförda av välrenommerade värderingsfirmor.

Not 14 Fastigheter

	1992	1991
Anskaffningsvärde, byggnader	217.599	217.599
Ackumulerade, planmässiga avskrivningar	–4.357	–1.764
Extraordinär nedskrivning, byggnader	–44.000	–
Byggnader, bokfört värde	169.242	215.835
Anskaffningsvärden, mark	128.838	128.838
Extraordinär nedskrivning, mark	–19.000	–
Mark, bokfört värde	109.838	128.838
Summa bokfört värde	279.080	344.673
Taxeringsvärden		
Byggnader	70.730	69.030
Mark	36.790	35.890
Summa	107.520	104.920

Fastigheternas marknadsvärden framgår av not 13. Se även not 2.

Not 15 **Förutbetalda optionspremier**

Underliggande aktie	Lösen kurs	Lösen datum	Antal aktier	Bokfört värde på erhållna premier	Marknadsvärde på optionerna
ASEA A Bu	370	Feb-93	15.000	185	450
Ericsson B Fr	120	Jan-93	16.000	91	1.088
Ericsson B Fr	130	Jan-93	21.000	79	1.218
Ericsson B Fr	140	Jan-93	15.000	58	720
Ericsson B Fr	140	Apr-93	5.000	35	265
Ericsson B Fr	150	Apr-93	4.000	42	172
Skanska B Bu	65	Jan-93	30.000	80	570
Skanska B Bu	70	Jan-93	10.000	55	140
Skanska B Bu	75	Jan-93	10.000	35	100
				660	4.723

I händelse av lösen uppgår aktiernas försäljningspris till 17.000 tkr.

Det bokförda värdet av dessa aktier uppgår till 29.543 tkr.

Efter balansdagen har lösen skett av samtliga optioner med lösendatum i januari -93, vilket inneburit att en realisationsförlust på 11.824 tkr har konstaterats.

Not 16 **Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter**

	1992	1991
Sociala avgifter	159	145
Särskild löneskatt på pensionsförs. premier	122	48
Upplupna räntor inteckningslån	1.276	671
Fastighetsskatt	3.099	1.458
Värderingskostnad fastigheter	30	55
Förutbetald ränteintäkt	321	—
Förutbetald hyresintäkt	2.555	2.532
Intjänade ej uttagna semesterdagar	80	52
Övriga upplupna kostnader	789	124
Pantbrev	—	100
	8.431	5.185

Not 17 **Övriga kortfristiga skulder**

	1992	1991
Personalens källskatt	100	80
Momsskuld	38	171
Lagfart	1.500	1.500
	1.638	1.751

Not 18 **Eget kapital**

Nominellt kapital	Stiftelsekapital	Vinstregleringsfond
Eget kapital 91-12-31	1.500.000	401.783
Erik Rönnbergs donation	6.521	—
Nils-Eric Svenssons fond	210	—
Årets avsättning	—	31.214
Eget kapital 92-12-31	1.506.731	432.997

Realt kapital

	Stiftelsekapital	Vinstregleringsfond
Eget kapital 91-12-31	1.929.422	-144.820
Erik Rönnbergs donation	6.521	—
Nils-Eric Svenssons fond	210	—
Avsättning för bevarande av stiftelsekapitalets realvärde	42.507	—
Real ökning av eget kapital efter beviljade anslag till forskning	—	66.997
Eget kapital 92-12-31	1.978.660	-77.823

Erik Rönnbergs donation

De medel som Erik Rönnberg donerat till Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond samförvaltas med stiftelsens övriga tillgångar och utgör därmed en integrerad del av stiftelsens resultat- och balansräkning.

Avkastningen från donationen skall emellertid gå till ett specifikt ändamål. En separat redovisning av den del av stiftelsens avkastning som bör anses tillfalla donationen erfordras därför.

$$\text{Donationen utgör } \frac{6521}{1.784.602 + 6.521} = 0,3641 \%$$

av stiftelsens totala egna kapital. Av stiftelsens totala avkastning före anslag till forskning skall därför 0,3641 % därav anses härröra från donationen.

Vid utgången av 1992 uppgår värdet av donationen till följande

Eget kapital

Nominellt kapital	Donationskapital	Vinstregleringsfond	Totalt eget kapital
Donation	6.521	—	6.521
Årets avsättning (0,3641 % x 103.561 x 5/12)	—	157	157
Eget kapital 92-12-31	6.521	157	6.678

Realt kapital

	Donationskapital	Vinstregleringsfond	Totalt eget kapital
Donation	6.521	—	6.521
Avsättning för bevarande av donationskapitalets realvärde (6,521 x 0,022 x 5/12)	60	—	60
Real ökning av donationskapitalet (0,3641 % x 139.344 x 5/12)	—	211	211
Eget kapital 92-12-31	6.581	211	6.792

Stockholm den 8 februari 1993

Inge Jonsson Ordförande	Lars Tobisson Vice ordförande	Elving Andersson
Barbara Cannon	Lars Engwall	Lena Hjelm-Wallén
Arne Kjörnsberg	Berit Löfstedt	Bertil Persson
Åke Smids	Jarl Torbacke	Sten Wikander
Nils-Eric Svensson Verkställande direktör t.o.m. 1992-12-31	Dan Brändström Verkställande direktör fr.o.m. 1993-01-01	

Revisionsutlåtande

Vi har granskat årsredovisningen, räkenskaperna samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning för år 1992. Granskningen har utförts enligt god revisionsred. Granskningen har inte givit anledning till anmärkning mot vare sig årsredovisning, räkenskaper eller styrelsens och verkställande direktörens förvaltning av stiftelsens angelägenheter. Enligt vår bedömning är redovisningen rättvisande och upprättad i enlighet med god redovisningssed.

Stockholm den 9 februari 1993

Ernst & Young AB

Per Björngård
Auktoriserad revisor

Nya forskningsprojekt 1992

Liksom i tidigare årsredovisningar presenteras i det följande sammanfattningar av de nya forskningsprojekt som beviljats anslag under året (sid. 28-47). Texterna är skrivna av forskarna själva och är hämtade från avsnittet "Sammanfattning av projektets syfte, betydelse och genomförande" ur inlämnad ansökan. Även projektens titlar är formulerade av forskarna och hämtade från inlämnad ansökningsblankett.

Skälet till att angivna anslagsbelopp är så ojämna är att de också inkluderar påslagen för kringkostnader (13,6 %) och mervärdeskatt (9,9 %).

I en särskild förteckning, som kan erhållas från RJ:s kansli, redovisas alla projekt som beviljats anslag från stiftelsen under hela verksamhetsperioden 1965-92.

Företagsekonomi

Jannis Kallinikos, Uppsala universitet

123.478 kr

Dnr 92/84

Transactions and Dialogues: On Markets, Organizations and Networks.

Marknaden och organisationen betraktas, vanligtvis, som de två huvudformerna för resursallokering och samordning av ekonomisk verksamhet. Olika mellanformer har emellertid alltid observerats och de två sista årtiondena visar på systematiska försök att utforska området mellan marknad och organisation. Termen *nätverk* har blivit accepterad som en övergripande metafor för dessa mellanformer. Detta projekt undersöker dessa tre alternativa former genom att framhålla de olika *kognitiva medel* som var och en av dessa former använder för att beskriva och rekonstruera sin referensdomän. Marknaden använder sig av huvudsakligen *numeriska medel* för rekonstruktion och beskrivning av den ekonomiska verksamheten medan organisationer och nätverk blandar numeriska och *verbala representationer* i komplexa mönster. En närmare iakttagelse och analys av dessa kognitiva domäner, dvs *siffror* och *ord*, visar betydande skillnader i deras sätt och förmåga att uppfatta, beskriva och rekonstruera det komplexa mönstret av handlingar som kännetecknar den målinriktade verksamheten. Siffrornas förmåga att standardisera och sammanfatta olika och inkommensurabla handlingar går hand i hand med detta medels oförmåga att svara för den skiftande mångfald som är typisk för den sociala och ekonomiska verksamheten. Verbala medel, å andra sidan, ger möjlighet att just semantiskt beskriva och rekonstruera sin referensdomän. Fastän mindre standardiserade och överblickbara, tränger de verbala representationerna in i det ekonomiska och sociala handlandets skiftande och subtila uttrycksformer. Projektets syfte är att genom fallstudier försöka uppnå förståelse för hur dessa två kontrasterande kognitiva domäner, dvs numeriska och verbala, förmedlar information till de ekonomiska och sociala aktörerna och förhåller sig till de tre huvudformerna för samordning, dvs marknad, organisation och nätverk.

Per Olof Berg, Handelshögskolan i Köpenhamn

493.913 kr

Dnr 92/403

Competitive Environmental Strategy: A study of companies with distinct ecological roles.

Our paper addresses the link between business strategy and ecological disposition in the context of profoundly changing social and political demands upon firms. At the same time we have witnessed the evolution of "Green business" and "Green strategy" as a response to these demands. Driven by a variety of forces, we believe a phased reconceptualization of the firm's role in the natural ecosystem has taken place at the corporate management level, giving rise to a new realization that adept natural-environmental strategy can be a new source of strategic advantage.

In our study, we also assume that the strategic approach to the natural environment, or ecosystem (what we shall call "ecological disposition"), follows distinct (generic) patterns or "environmental strategies" which are more or less consistent with the business strategy of the company. This project is aimed at examining the causes and effects of these phases, and attempts to unite them within a model of changing ecological disposition which can be expected to give rise to new natural-environmental strategies and business forms in the future.

The empirical foundation of the study will be in depth studies of a number of (5-10) major companies with distinct ecological roles in society.

Nationalekonomi

Lars-Gunnar Svensson, Lunds universitet

351.913 kr

Dnr 92/231

Ekonomiska mekanismer.

Möjligheterna till effektiva ekonomiskt politiska beslut är till stor del beroende av information av olika slag som beslutsfattaren kan erhålla från de enskilda individerna i samhället. Detta gäller särskilt vid beskattning av individer och vid prissättning av kollektiva varor. Problemet är att de enskilda individerna kan ha incitament att inte avslöja relevant privat information. Den allmänna frågan är då hur man skall/kan konstruera "ekonomiska mekanismer" (i form av ett spel) som så väl som möjligt parerar denna individuella obenägenhet att lämna information och som dessutom ger som utfall en i någon mening önskvärd resursallokering. Principiellt samma informationsproblem föreligger i privat verksamhet då det gäller t ex prisdiskriminering, löneförhandlingar, utformning av försäkringar etc.

I projektet beskrivs detta rent allmänt som ett "principal-agent-problem" och projektets grundproblem är att analysera vilka mekanismer som implementerar en "önskad resursallokering". Mer specifikt beaktas möjligheten att implementera skattesystem som baserar sig på individuella karakteristiska snarare än på individuell arbetsinkomst, möjligheten för principalen att utnyttja information om att agenternas "typer" är okorrelerade, konsekvenser av mer generella preferenser än de "kvasilineära" och konsekvenser av alternativa "lösningbegrepp".

Sören Blomquist, Uppsala universitet

216.087 kr

Dnr 92/254

Skattereformens effekt på arbetsutbudet.

Under det senaste decenniet har skattereformer genomförts i en rad länder. Ett ofta anfört motiv har varit att man vill stimulera arbetsutbudet. Även för den svenska skattereformen har ett motiv varit att öka arbetsutbudet. I föreliggande projekt avser vi att studera i vilken mån den genomförda skattereformen faktiskt påverkat arbetsutbudet. I en sådan studie måste arbetsutbudsfunktioner estimeras. Kritik har riktats mot de estimationsmetoder som vanligen används. En mycket viktig del av projektet är därför att utveckla en estimationsmetod som använder mindre restriktiva antaganden än tidigare använda metoder.

Carl Hampus Lyttkens, Lunds universitet

185.217 kr

Dnr 92/261

Antikens ekonomi

Många aspekter på de antika ekonomierna har diskuterats utförligt inom antikforskningen, men man har inte utnyttjat de teoretiska utgångspunkter som kan hämtas i modern ekonomisk teori. Syftet med projektet "Antikens ekonomi" är att öka vår förståelse av de antika samhällena med hänsyn till analyser baserade på ekonomisk teori. Särskilt fruktbar har den nya institutionella ekonomin (*new institutional economics*) visat sig vara, såsom den formuleras av Douglass North (1981, 1990).

Tidigare analyser inom detta projekt behandlar det athenska skattesystemet samt de politiska och juridiska institutionerna under arkaisk och klassisk tid. Den nu planerade fortsättningen av projektet har tre huvudteman:

- 1) Att analysera effekterna av och orsakerna till den institutionella utvecklingen i Athen under stadsstatens (*polis*) tidiga framväxt och utveckling.
- 2) Att studera vilka formella och informella arrangemang i den grekiska stadsstaten (särskilt Athen) som utgjorde delar av individens försäkringsskydd i vid mening.

3) Att analysera den egyptiska ekonomin under Ptoleméerna, med utgångspunkt i teorierna hos North och Margaret Levi (1988) om intäktsmaximerande härskare (*predatory rule*), transaktionskostnader och institutionella faktorer.

Det är f ö av generell intresse att den nya institutionella ekonomin prövas och vidareutvecklas. Den betonar bl a institutionernas och transaktionskostnadernas betydelse för en ekonomis funktionsätt och är synnerligen relevant för t ex utvecklingsländerna och Östeuropas ekonomiska problem.

Esquil Wadensjö, Stockholms universitet

150.000 kr

Dnr 92/383

Tidskriften Ekonomisk Debatt.

Tidskriften Ekonomisk Debatt grundades 1973 av Nationalekonomiska föreningen på initiativ av professor Assar Lindbeck och chefsekonom Nils Lundgren för att vara ett forum för samhällsekonomisk debatt fristående från statliga organ som finansdepartementet och konjunkturinstitutet och från olika intresseorganisationer.

Medarbetare i tidskriften är såväl lärare och forskare vid universitet och högskolor som praktiskt verksamma ekonomer. Redaktörerna är normalt två, vilka utses av Nationalekonomiska föreningens styrelse för en tvåårsperiod i taget. Professor Assar Lindbeck är sedan starten ansvarig utgivare.

Ekonomisk Debatt har en förhållandevis stor upplaga, nämligen 2300 prenumeranter. Dess amerikanska motsvarighet, tidskriften Challenge, har inte nämnvärt större upplaga trots en enormt mycket större marknad. Härtill kommer en viss utsändning av fri-exemplar framförallt till pressen och andra opinionsbildare.

Genom sin fristående ställning och sina kvalificerade medarbetare intar Ekonomisk Debatt en central plats i den samhällsekonomiska diskussionen i Sverige. Artiklarna har stort inflytande på utredare, beslutsfattare, ekonomijournalister och ledarskribenter. Tidskriften citeras mycket ofta i den kvalificerade pressen, och dess material används fortlöpande i undervisningen i nationalekonomi vid universitet och högskolor.

Pedagogik

Jan-Eric Gustafsson, Göteborgs universitet

345.739 kr

Dnr 92/197

Validation of a hierarchical model for measurement of cognitive abilities. Validering av en hierarkisk modell för begävningsmätning.

The purpose of the project is to develop and validate a hierarchical, multidimensional, model for measurement of cognitive abilities. The project has one of its starting points in a well established hierarchical, factor-analytic, model of the structure of cognitive abilities, and another starting point in the clinical tradition of measurement of cognitive capacities through the Wechsler scales (WISC). In the project a hierarchical framework of interpretation will be developed for the WISC. In this way the recent theoretical and methodological advances in the field of differential psychology are combined with the many decades of cumulated experience and data. In order to make the instruments available for large scale investigations the individually administered WISC-scales are in a first step transformed to group administered versions, and the degree of parallelity between the versions is investigated empirically. The scales are then administered, along with a few newly developed scales, to some 400 subjects in each of the age groups 10 to 16 years, and background and criterion data is collected. The dimensionality, age related changes in structure and level of performance and relations to background – and criterion variables are then studied within hierarchical, confirmatory, factor models.

Psykologi

Ingvar Lundberg, Umeå universitet

185.217 kr

Dnr 92/68

Läskunnighet i 26 länder – utveckling och utprövning av strukturella och hierarkiska modeller.

Syftet med projektet är att i ett komparativt perspektiv göra en kartläggning av läsfärdighetens olika komponenter. Projektet skall utnyttja ett unikt internationellt survey-material, insamlat av International Association of the Evaluation of Educational Achievement IEA, om skolbarns läskunnighet i 26 länder. Den nationella och internationella variationen i materialet skall analyseras med hjälp av de senaste metodologiska ansatserna för mätning, modellbyggnad och analys av hierarkiska data (flernivåanalys). Resultaten skall identifiera olika faktorer som kan bidra till att förklara variationer i läsfärdighet och läsvanor mellan individer, mellan skolor och mellan länder.

Forskargruppen är sammansatt av internationellt erfarna forskare inom områdena läsforskning, pedagogisk/psykologisk mätning, nationell och internationell utvärdering, statistisk analys särskilt med hjälp av kovariansstrukturmodeller och hierarkiska modeller. Kring databasen skall skapas en kreativ och effektiv forskningsmiljö som skall möjliggöra ett samspel mellan substansiellt tänkande och metodologisk utveckling. Förutom bidrag inom internationell läsforskning förväntas projektet leda till metodologiska bidrag vilka kan öka kunskapsutbytet från nationella och internationella utvärderingsstudier inom skolan.

Gunilla Bohlin, Uppsala universitet

351.913 kr

Dnr 92/227

Barns anpassning till skolsituationen och tidig socioemotionell utveckling.

Psykologiska faktorerens betydelse för anpassningen till skolsituationen på lågstadiet är relativt outforskad. Studiens övergripande syfte är att identifiera sådana faktorer, dels i den tidiga socioemotionella utvecklingen, dels i skolbarnens personlighet. Data som insamlats i ett tidigare projekt under barnens (N=105) första 4 år ska relateras till nya data som samlas in vid tre tillfällen i åk 1 och 2. Prediktorvariablerna utgörs av barnets temperament, föräldra-barn-anknytningens kvalitet samt sociala bakgrundsfaktorer. Utfallsvariabler utgörs av dels problem (inåtriktade och utåtriktade beteendeproblem samt problem vad gäller läsning, skrivning och matematik), dels kompetenser (social kompetens med kamrater, lärare och andra vuxna samt en bakomliggande motivationsfaktor, "mastery motivation"). Skolbarnets personlighet studeras utifrån tre olika aspekter ("The Big Five Dimensions", "ego-control" och "ego-resiliency", samt "internal working model" av anknytningsrelationen). De specifika frågeställningarna rör identifikation av påverkansfaktorer från tidig ålder, samtida relationer mellan anpassning och personlighets- och sociala bakgrundsfaktorer samt stabilitet i anpassningen mellan 4-årsåldern och tidig skolålder.

Sven-Åke Christianson

296.348 kr

Dnr 92/267

Studier av emotionella och psykosociala förändringar i samband med kirurgisk behandling av epilepsi.

Föreliggande projekt avser att utforma och tillämpa psykologisk testmetodik för att utreda de emotionella och psykosociala förändringar som uppstår i samband med epilepsi och epilepsikirurgisk behandling. Epilepsi är idag vår vanligaste neurologiska sjukdom (ca 100.000 av Sveriges befolkning). Patienter med långvarig och svår epilepsi får ofta både psykiska och sociala problem. Effekterna av sjukdomen interfe-

rar med inlärningsfunktioner samt andra kognitiva funktioner. Dåligt självförtroende, isolering, beroende av anhöriga, depressioner, högre självmordsfrekvens är ofta verkningar av sjukdomen. Den sexuella funktionen kan vara upphävd, nedsatt eller ökad. Denna störning kan vara kopplad till det epileptiska anfallet, till mellanperioderna eller vara en konsekvens av sjukdomen som sådan. Patienter som genomgått kirurgisk behandling uppvisar inte sällan intellektuella förbättringar. För en del patienter har dock livssituationen försämrats, trots ett mycket gott operationsresultat vad beträffar anfallsreduktionen. Kraven från omgivningen ökar och relationer definieras om. En del uppger att de "förlorat sin sexualitet" eller sitt "känsloliv". Genom enkäter och strukturerade intervjuer analyseras dels patienter som har epilepsi men som ej är föremål för operation, dels patienter som opereras för sin epilepsi. Genom experimentella undersökningar studeras hur patienter i olika åldrar, och med strukturella skador i olika delar av hjärnan, reagerar på och minns emotionella stimuli. Detta kommer bl a att ske med hjälp av olika lateraliseringstekniker (dikotisk lyssning, visuell halvfälts-teknik och sodium Amytaltestning) som tillåter presentation av emotionellt stimulusmaterial till vänster respektive höger hjärnhalva. Utifrån dessa studier kommer man att kunna studera sambandet mellan skadelokalisation, emotionell sensitivitet och psykosocialt/emotionellt välbefinnande. Målet är att nå ökad kunskap om emotionella och psykosociala förändringar i samband med epilepsi och neurokirurgiska ingrepp för att därigenom kunna hjälpa patienterna till ett så normalt liv som möjligt.

David Magnusson, Stockholms universitet

493.913 kr

Dnr 92/341

Social utveckling: Ett longitudinellt perspektiv

Projektets huvudsyfte är att studera social utveckling hos individer och dess konsekvenser för social anpassning i vuxenlivet. Individuell utveckling ses därvid i ett helhetsperspektiv, som en process i vilken psykologiska och biologiska individegenskaper och förhållanden i uppväxtmiljön står i ständigt, ömsesidigt växelspel. Data för detta studium finns tillgängliga för ca 1300 personer inom ramen för ett longitudinellt forskningsprogram. Teoretiska inslag i bakgrunden utgör dels modeller för dynamiska processer, dels modeller som utvecklats för studiet av "comorbidity", dvs studiet av ytligt sett skilda men i realiteten relaterade indikationer på störningar. Metodiskt har detta teoretiska synsätt som konsekvens att det traditionella, variabelinriktade angreppssättet behövs kompletteras med ett mönsterbaserat studium av individuella differenser. Delsyftet i projektet är att fortsätta utvecklingen av de teoretiska och metodiska förutsättningarna för en mönsteransats.

Sociologi

Rune Åberg, Umeå universitet

246.957 kr

Dnr 92/162

Värderingsförändringar i jämförande perspektiv.

Projektets syfte är att beskriva och analysera värderingar och värderingsförändringar i Sverige och i 18 andra länder. Dessa värderingar studeras genom en serie enkätundersökningar där varje undersökning skall täcka ett av följande områden: The Role of Government, Family Networks and Support Systems, Social Inequality, Women and the Family, Work orientations, Religious beliefs. Undersökningarna från de olika länderna, vilka finansieras med medel från varje enskilt land, samordnas inom ramen för projektet International Social Survey Program (ISSP). Denna ansökan avser en basförsörjning för att kunna vara med i detta internationella projekt.

Göran Therborn, Göteborgs universitet

321.043 kr

Dnr 92/212

Routes to and Through Modernity. Part I: The Arab World.

This is an application for resources to prepare the launching of long-term, large-scale research project of comparative historical sociology on routes to and through modernity in the world. And for a grant to realize one part of it, dealing with the Arab world, a part for which fortuitous circumstances have made available a linguistically and culturally competent collaborator to the applicant.

The goal of the project is to trace and to compare systematically historical trajectories leading to and through modernity in Europe, in The New Worlds, in The Colonial Zone, and in the major Renovated Traditions outside Europe. The period to be dealt with here, is the one from late 18th to late 20th century. Central foci are: polity conceptions and formation; the making of civil societies of public opinion and association; family and gender relations as manifestations of the issue of individualism; conceptions, organizations, and diffusion of knowledge; patterns of ideologies of good and bad societies The Arab part will concentrate primarily on Egypt, with a secondary special attention to Morocco, and comparisons with Europe will constitute a compass of orientation.

Comparative analytical pertinence is the aim, not comprehensive coverage of the subject areas, nor any global narrative. The overall project and its parts will be reported both in a series of papers and in a larger work of synthesis and conclusion.

Thor Norström, Stockholms universitet

413.652 kr

Dnr 92/316

Sjukfrånvaro i ett longitudinellt perspektiv.

Forskningsprogrammet kan sammanfattas i följande punkter: 1) Att studera sambanden mellan sjukfrånvaro och olika bestämningsfaktorer knutna till hälsa, arbetsförhållanden och familjeförhållanden, samt i vilken utsträckning dessa samband modifieras av samhällsekonomi och förändringar i sjukförsäkringssystemet. 2) Att studera stabiliteten i individers sjukfrånvaro: till vilken grad beror den på initiala skillnader i sjukfrånvarobenägenhet respektive stabilitet i sjukfrånvarogenererande faktorer. 3) Att studera sambanden mellan sjukfrånvaro å ena sidan och tidiga personkarakteristika och faktorer knutna till uppväxten å den andra. Av speciellt intresse här är effekten av skolprestationer (betyg och frånvaro) på sjukfrånvaro senare i livet.

Dataunderlaget utgörs av Levnadsnivåundersökningarna (LNU) och projekt Metropolit. Analyserna görs främst på longitudinella data, vilket avsevärt ökar möjligheterna att dra kausala slutsatser.

Denny Vågerö, Stockholms universitet

271.652 kr

Dnr 92/315

Kvinnor, arbete och hälsa i Sverige och Europa – har det kvinnliga förvärvsarbetet medfört risker för kvinnors hälsa?

De svenska kvinnorna har under de senaste decennierna i allt högre grad gått ut på arbetsmarknaden. Förvärvsintensiteten bland kvinnorna i Sverige är ungefär dubbelt så hög som i EG. Det är motiverat att tala om ett svenskt "naturligt experiment", innefattande ett massivt kvinnligt deltagande på arbetsmarknaden, vars konsekvenser är av stort intresse även utanför Sverige.

Syftet med forskningsprojektet är tvåfaldigt:

1) Att belysa långsiktiga hälsokonsekvenser av det ökade kvinnliga förvärvsarbetet i Sverige.

2) Att belysa skillnaderna mellan mäns och kvinnors hälsa (mortalitet) i ett antal europeiska länder, i syfte att föreslå en konsistent tolkning av dessa skillnader bl a utifrån sådana förhållanden som graden av kvinnligt förvärvsarbete och fertilitet/familjebildningsmönster.

I detta projekt söker man en teoretisk formulering av skillnaden mellan mäns och kvinnors hälsa som kan integrera tidigare och egna nyvunna forskningsresultat inom en referensram som innefattar kvinnors och mäns arbete och hemarbete, familjestatus, inklusive fertilitet och familjestorlek. Den skall också kunna göra reda för de huvudsakliga tendenserna i skillnaden av kvinnlig och manlig dödlighet när ett antal europeiska länder jämförs.

Statsvetenskap

Sverker Gustafsson, Uppsala universitet

Dnr 92/89

296.348 kr

Västeuropeisk författningsdebatt.

Författningsdebatten på västeuropeisk nivå gäller karaktären av den statsbildning, som håller på att växa fram. Mot varandra står i huvudsak två uppfattningar. Enligt den ena av dessa är siktet inställt på en förbundsstat, vilken i sinom tid kommer att kräva någon form av direkt demokratisk legitimering. Enligt den andra uppfattningen är frågan om bristande demokrati en alltigenom nationell problematik. Hur samarbetet mellan regeringar på europeisk nivå skall legitimeras överlåter gemenskapen enligt denna teori med varm hand åt regeringar och parlament i vart och ett av medlemsländerna. Undersökningen syftar till att närmare granska dessa båda huvudsakliga argumentationslinjer.

Juridik

Claes Norberg, Uppsala universitet

Dnr 92/75

246.957 kr

Likvidation av aktiebolag vid kapitalbrist.

Syftet med projektet är att genomföra en juridisk analys av rättsreglerna vid kapitalbrist i aktiebolag. Pga den ekonomiska krisen i Sverige kan en undersökning av nämnda regler antas få praktisk och principiell betydelse. Undersökningen avser för det första att analysera innebörden av gällande regler om kapitalbrist i aktiebolagslagen. Ett flertal frågor är i dag olösta. I en andra del undersöks sambandet mellan kapitalbristreglerna och andra rättsregler som berör företag i kris, framför allt konkurs- och ackordsregler. Även sambandet mellan kapitalbristreglerna och andra bolagsrättsliga regler av betydelse för kapitalbildningen analyseras. Av intresse för studien i denna del är att utländsk rätt ofta saknar direkta motsvarigheter till de svenska kapitalbristreglerna. Det svenska läget utvärderas därför i belysning av andra sätt att hantera kapitalbrist i de nordiska länderna, Tyskland, Storbritannien och EG. Slutligen utvärderas kapitalbristreglernas funktion, syfte och relation till andra rättsregler för företag i kris utifrån slutsatserna i de två första delarna av studien. Utvärderingen tar sikte på att pröva om kapitalbristregler är nödvändiga och om så är fallet, om alternativ till nu gällande regler bör övervägas. Alternativa regler diskuteras både utifrån rättsliga och ekonomiska aspekter på regelutformningen.

Henrik Edelstam, Stockholms universitet

Dnr 92/126

463.043 kr

Offentlighetsprincipen i rättskipningen.

Projektets övergripande syfte är att beskriva och analysera i vilken utsträckning och på vilka sätt offentlighetsprincipen kommer – eller bör komma – till uttryck i rättskipningen. En viktig fråga blir att studera vilka argument som är – eller bör vara – avgörande när det gäller skillnaderna i de olika förfarandetypernas tillämpning av offentlighetsprincipen. En av offentlighetsprincipens viktigaste funktioner anses vara allmänhetens möjlighet att kontrollera rättskipningen. Denna funktion skall analyseras närmare inom projektet. En annan viktig fråga är vilken betydelse offentlighetsprincipen har när det gäller slitandet av affärstvister samt frågan i vad mån det faktum att en rättegång kommer att bli offentlig inverkar på parternas processbenägenhet. De många undantagen från offentlighetsprincipen är givetvis av stor betydelse och en undersökning av reglernas ofta svårtillämpade rekvisit är därför en viktig del av projektet. Bland övriga frågor som skall tas upp kan nämnas problemet med direktsändningar från rättegångar samt avvägningen mellan de i rättegången agerandes integritetsintresse samt massmedias intresse av en inträngande nyhetsbevakning.

Gunnar Bergholtz, Lunds universitet

Dnr 92/204

469.217 kr

Private litigation in domestic Swedish Courts for the protection of civil rights and the environment.

Forskningsprojektet behandlar metoder för skydd av civila/medborgerliga rättigheter inom det svenska rättsväsendet. Syftet är att utreda betydelsen av och det lämpliga i att ge individen möjlighet att klaga på begränsningar av deras rättigheter eller annan diskriminering till svensk domstol. Målsättningen kan uttryckas så här: "Är vissa civila rättigheter/politiska frågor lämpliga att behandlas i en domstol (judiciellt förfarande som politisk process), om så är fallet vilka frågor (begränsningar), och varför (ratio och fördelar)."

En utgångspunkt för projektet är att tillgång till ett dylikt judiciellt förfarande skulle kunna innebära att politiskt svaga grupper förbättrar sina möjligheter att ta tillvara sina legitima intressen. Det kan också förstärka individens känsla av att kunna påverka sin situation och framtid, att delta i den demokratiska processen, vilket inom projektet uppfattas som ett positivt värde i sig.

Viveka Adelswärd, Linköpings universitet**481.565 kr**

Dnr 92/47

Samtal om moral och samtal som moral.

Projektet avser insamling och analys av autentiska, ljudbandsinspelade samtal där deltagarna explicit eller implicit avhandlar moraliska frågor, t ex abortrådgivning, vapenfrutredningar, läkare-anhörig samtal, jakthistorier, konfirmandgruppsamtal, kvartssamtal och utvecklingssamtal. Alla dessa samtal är exempel på den kommunikativa genre som kan kallas moralisk diskurs. Den enskilda människans problem blir ofta också samhällets. Ibland löser samhället detta genom att tilldela en viss yrkesroll uppgiften att samtalsvägen lösa problemet. Exempel på sådana samtalssituationer är abortrådgivning och tidigare vapenfrutredningar. Dessa explicit moraliska samtal utspelar sig i skärningspunkten mellan det privata och det offentliga och därför inom och delvis mellan olika moraliska ramar. Man kan också anlägga ett generellt, implicit moraliskt perspektiv på all diskurs. När vi ingår i ett samtal involveras vi i det moraliska företaget att hjälpa varandra att upprätthålla ömsesidigt tillfredsställande självbilder. Denna moraliska dimension är särskilt intressant vid möten där en person ska utvärdera den andre.

En socialkonstruktivistisk syn på institutioner och värderingar ligger till grund för detta projekt. Analyserna kommer att baseras på teoretiska begrepp från den konversationsanalytiska-etnometodologiska skolan men anknytas till etnografiskt eller kultursociologiskt orienterande traditioner.

Martin Åberg, Göteborgs universitet**401.304 kr**

Dnr 92/102

"Dolda nätverk och göteborgsanda. Politisk kultur i en svensk metropol 1890-1945."

Projektet "Dolda nätverk och göteborgsanda" avser en analys av politisk kultur och betydelsen av ekonomiska och informella, sociala kontakter i Göteborgs politiska liv. Nätverken och den politiska kulturen – den senare i skepnad av "göteborgsandan" – studeras som två interrelaterade fenomen och belyses med utgångspunkt i vissa teorigbildningar av generellt intresse med avseende på makt och social interaktion. Genom denna ansats avser jag att, utifrån ett lokalt perspektiv, belysa en principiellt viktig problematik. Undersökningen inriktas konkret mot nyckelaktörer bland lokalsamhällets beslutsfattare, samt inom pressen, näringslivet och de lokala intresseorganisationerna.

Agneta Emanuelsson, Uppsala universitet**259.304 kr**

Dnr 92/159

Renhetens och ordningens apostlar. Den svenska distriktssköterskeverksamhetens uppkomst och utveckling mellan 1915 och 1945.

Distriktssköterskeorganisationen i Sverige skapades år 1919 genom riksdagsbeslut. Reformen syftade till att förbättra sjukvården och den förebyggande hälsovården på landsbygden. Distriktssköterskeverksamhetens betydelse har inte uppmärksamats av tidigare forskning, vilken framför allt har studerat sjukvården i städerna. Distriktssköterskornas yrkesroll förefaller ha varit mera självständig än andra sjuksköterskors. Projektet syftar till att undersöka hur distriktssköterskorna fullföljde reformens intentioner, hur reformen genomfördes i olika landsting och vilka motiv staten hade för att genomföra reformen. Undersökningen koncentreras till utvecklingen på lokal nivå genom studier av några utvalda landsting som väljs efter när reformen genomfördes i länet. En central fråga är varför vissa landsting genomförde reformen tidigare än andra. Projektets uppläggning utgår från teorier om genusystemets specifika betydelse för socialpolitikens utformning och för professionaliseringen av sjuksköterskeyrket. Pro-

jektet anknyter även till internationell forskning och till aktuell forskning om statens förändrade roll under 1900-talet. I centrum för undersökningen står distriktssköterskeverksamhetens utveckling. Distriktssköterskorna är en yrkesgrupp som är aktuell även i dagens politiska debatt om landstings och kommuners ansvar för hälso- och sjukvården.

Jan Torsten Ahlstrand, Lunds universitet**450.000 kr**

Dnr 92/175

Kubism och medeltid. Teori och praktik i Gösta Adrian-Nilssons (GAN:s) konstnärliga utveckling 1920-1935.

GAN:s insatser som konstnär och teoretiker under 1920- och 30-talet hade troligen ännu större betydelse än de hade under 10-talet. Hans konstnärliga produktion från denna tid är mer omfattande och disparat, vilket kräver en utvidgad och mer finlipad teoretisk analys. Det var under denna tid han utgav sin programskrift "Den gudomliga geometrien" (1922), vilken har haft stor betydelse i modern svensk konsthistoria. I denna och andra skrifter av GAN framträder tydligt hans klivenhet mellan nutidstillvänd framtidstro och ett romantiskt tillbakablickande, där han hyllar medeltidens andlighet och formstränga konst. Att relatera GAN:s konstteori till hans disparata konstnärliga praktik för att få fram en koherent tolkning av hans person och konstnärskap är ett huvudsyfte med projektet. Ett lika viktigt syfte är att publicera en väldokumenterad monografi av analytisk karaktär över denna centralgestalt i svensk 1900-talskonst.

Lennart Nordenfelt, Linköpings universitet**555.652 kr**

Dnr 92/236

Mental hälsa – vision och mission.

Mental hälsa hos befolkningen framstår som ett vitalt mål för samhällets strävanden. Samtidigt är mental hälsa, som idé och fenomen, synnerligen svårgripbar. Syftet med detta projekt är att belysa tänkandet och åtgärderna kring mental hälsa under efterkrigstid (1945-2000). Projektet förväntas skapa en bas för det formuleringsarbete och de reformer som aktualiseras i pågående folkhälsosträvanden, och producera förstälseinstrument för ett offensivt mentalhälsoarbete.

Forskningsinsatsen är kunskapssociologisk och ideologianalytisk. Analysen kommer att bedrivas på två nivåer: 1) Definitioner och idealbildningar kring mental hälsa, inbegripet de socialpolitiska betingelser som ansetts mentalhälsobefrämjande över tid. 2) Åtgärder och strategier som realiserats för att understödja mental hälsa (reformer, kampanjer, etc). De empiriska illustrationerna fokuseras till fem livssektorer: Barn- och ungdomens, skol- och arbetslivets, familjelivets och ålderdomens mentalhälsovillkor. Ett brett spektrum av tryckt material och arkivmaterial kommer att bearbetas: officiella definitioner av mental hälsa, utredningar och policydokument, vissa hälsostandards och mätinstrument, kampanj- och informationsmaterial m m. Också bilden av mental hälsa i viss populärlitteratur kommer att studeras.

Tomas Hökfelt, Karolinska institutet**617.391 kr**

Dnr 92/65

Studier över peptiden galanin och dess roll och relation till andra peptider i smärtmekanismer.

Kronisk smärta som kan uppträda efter nervskador är ett betydande kliniskt problem. Även om en initial smärtlindring kan erhållas med opiater, avtar känsligheten för dessa farmaka, och andra effektiva behandlingsalternativ finns ofta ej. På basis av histokemiska, molekylärbiologiska, biokemiska och fysiologiska tekniker har man undersökt peptiden galanin, som förekommer i primärsensoriska neuron. Finnden tyder på att galanin är en endogen smärtantagonist som har till uppgift att minska smärtupplevelsen under ett långtidsperspektiv. De planerade studierna omfattar en integrerad forskning som sträcker sig från biokemiskt arbete med syntes av *peptidolytiskt stabil galaninreceptoragonister* och även kommer att omfatta de s k galaninmessage associated peptide (GMAP) och fragment av denna peptid. Vidare skall *galaninuronens synaptologi* utredas med immunohistokemiska och in situ hybridiseringstekniker. In situ hybridisering skall även användas för att studera effekten av olika experimentella manipulationer, t ex nervavskärning på peptidnivåer i sensoriska ganglier och ryggmärg. Med fysiologiska tekniker skall de framtagna galaninagonisterna, GMAP och fragment av dessa testas vad gäller *ryggmärgens reflexibilitet*. Aktionspotentialer från enskilda neuron skall även registreras för att erhålla mer exakta informationer om galanineffekter. Slutligen omfattar studierna även *försök på människa* där galaninfragmentet 1-16 skall appliceras intratekalt, i ett längre perspektiv eventuellt tillsammans med andra droger såsom morfin och chole cystokininantagonister.

Berndt Ehinger, Lunds universitet**407.478 kr**

Dnr 92/263

Studier av utveckling och funktion av näthinnecellstransplantat inom projektet "Scandinavian RP Research Center".

Den första framgångsrika experimentella näthinnecellstransplantation publicerades 1986. Tekniken har sedan dess tagits upp och vidareutvecklats av ett antal laboratorier, och de allmänna principerna är nu väl fastlagda. Det är dock ännu okänt om transplantatet kan reagera på ljus och om det kan integreras med värdsnäthinna. I den här studien avser man studera dessa problem med teknik som utvecklats för ändamålet. Man avser också att med särskilt utvecklade metoder studera den normala utvecklingen av fotoreceptorer och de kontakter de bildar, liksom hur den påverkas av olika faktorer.

Eftersom de många degenerativa näthinnesjukdomarna inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att bli behandlingsbara är det nu av stor vikt att de diagnosticeras och klassificeras väl. Man studerar därför patienter med näthinne degenerationer med elektrofysiologisk och molekylärbiologisk teknik. Det genetiska eller biokemiska felet vid några degenerativa näthinnesjukdomar har påvisats, och arbetet kommer att fortsättas med klinisk, elektrofysiologisk och biologisk klassificering av patienterna.

De mänskliga degenerativa näthinnesjukdomarna är svåra att studera eftersom människonäthinna är så svåråtkomlig. Det är därför viktigt att finna lämpliga djurmodeller. Man har tidigare med framgång identifierat och klassificerat sådana, och har fler på väg som man anser fortsätta att studera.

Arbetet drivs inom en särskild tvärvetenskaplig organisation, "Scandinavian RP Research Center", vars målsättning är att studera faktorer av betydelse för näthinns normala funktion och uppkomsten av olika degenerativa näthinnesjukdomar och för deras behandling.

Gunilla Bengtsson-Olivecrona, Umeå universitet**308.696 kr**

Dnr 92/275

Studier av lipoproteinlipasmolekylen och dess interaktioner.

Lipoproteinlipas är ett enzym som sitter bundet till blodkärlens väggar. Dess effekt är mest tydlig efter en måltid, då födans fett snabbt tas upp från blodet till kroppens olika organ. Lipoproteinlipas medierar detta upptag dels genom att hydrolysera fett till produkter som kan passera cellmembraner och dels genom att binda till fettpartiklarna så att dessa igenkänns av cellytereceptorer. Det är viktigt att dessa system fungerar effektivt ty annars ökar risken för utveckling av åderförkalkning.

Projektet avser att studera lipoproteinlipasmolekylens tredimensionella struktur och hur den fungerar. Enzymet består av 2 likadana proteinkedjor som sitter tätt tillsammans. Om kedjorna säras från varandra, vilket lätt händer, förlorar lipaset sin förmåga att spjälka fetter. Man vill se på vilka förändringar som sker i lipasmolekylen när den binder till kärnväggen, till fettpartiklarna, till ett speciellt aktiverande protein (apolipoprotein CII) till cellytereceptorer samt annat som har betydelse för lipasets funktioner. Man vill också studera var på lipasmolekylen bindningen av respektive sker. Dessutom vill man studera apolipoprotein CII's tredimensionella struktur och vilka delar av denna som binder till lipaset.

Anita Aperia, Karolinska institutet**370.435 kr**

Dnr 92/326

Ärftliga förändringar i njurens funktion som orsak till högt blodtryck.

Hypertoni är i regel en heterogen sjukdom orsakad av en rad samverkande omgivningsfaktorer och genetiska faktorer. Om några av de mutationer som predisponerar till hypertoni hos människan kunde spåras, skulle blodtrycksbehandlingen kunna effektiviseras och preventiva program fokuseras kring riskgrupperna.

Njurens reglering av blodvolym och extracellulär volym är kroppens mest betydelsefulla system för bibehållande av ett konstant blodtryck. Njuren reglerar extracellulär volymerna genom att variera tubulär salttransport. Talrika observationer talar för att regleringen av njurens salttransport kan vara rubbad vid hypertoni med genetiskt inslag.

Man har i experimentell forskning på molekylär nivå kunnat kartlägga regleringen av njurens salttransport. Man har funnit att två viktiga katekolaminer är huvudansvariga för den basala regleringen. Noradrenalin stimulerar njurens salttransport och kommer på så sätt att indirekt öka blodvolymen. Dopamin har en motsatt effekt. Dessa system går in i varandra och man har kunnat lokalisera den konvergerande molekylen, en protein fosfatas hämmare vars funktion tidigare huvudsakligen studerats i centrala nervsystemet.

Man planerar nu att i såväl experimentella som kliniska studier utröna om katekolaminregleringen av njurens salttransport kan vara defekt vid olika former av hypertoni med genetiskt inslag. I såväl experimentella som kliniska studier finns indirekta belegg för att så skulle vara fallet. I de experimentella studierna kommer man att i huvudsak använda sig av saltkänsliga råttor. Man kommer att studera de extracellulära signaler och de intracellulära signalsystem som reglerar aktiv salttransport i njuren. I de patientbaserade undersökningarna kommer man att studera hur dessa signaler styr saltutsöndringen och kvantifiera de signalsubstanser som utsöndras i urinen.

Mats Fredrikson, Karolinska institutet**555.652 kr**

Dnr 92/345

Arbete, beteende och blodtryck.

Syftet är att studera arbetsrelaterade psykosociala faktorer i relation till ambulatoiska och laboratorieinducerade blodtryck, blodfetter och blodsocker. Atherosklerosrelaterade kardiovaskulära sjukdomar är den dominerande orsaken till död och invaliditet i västerlandet. Hypertoni är den viktigaste riskfaktorn men även rökning och kolesteronivåer ökar risken. C:a 10-20 % av normalbefolkningen drabbas av högt blodtryck med fler män än kvinnor i ökad utsträckning med stigande ålder. Riskfaktorer inkluderar sociala faktorer och faktorer i arbetslivet som krav och påverkansmöjligheter. Ett litet beslutsutrymme parat med höga krav är associerat med koronarsjukdom. Högt blodtryck verkar också vara överrepresenterat bland dessa arbeten. Mekanismen bakom dessa associationer är okänd. Hög blodtrycksvariabilitet under arbetet innebär en förhöjd risk för morbiditet och mortalitet. Därför är en tänkbar mekanism att blodtryckstoppar och blodtrycksvariationer i samband med arbetet är skadliga. I tidigare studier är det inte klarlagt om blodtrycksvariationer är resultatet av konstitutionellt betingade faktorer eller upplevd belastning. Eftersom beteendet influerar blodtrycket under en vanlig dag, är det möjligt att mekanismen bakom associationen mellan kardiovaskulära sjukdomar och arbetssituation skulle vara psykologiskt betingad. *Huvudsyftet* med detta projekt är att studera blodtrycksvariationer relaterade till beteende och arbetskaraktäristika som krav och beslutsutrymme. Ett andra syfte är att studera om arbetsrelaterade blodtryck kan prediceras från stressrelaterade blodtryck provocerade med standardiserade stressorer i laboratoriemiljö. Ett ytterligare syfte är att studera metabola störningar i relation till arbetsrelaterade variabler. Hyperlipidemi (höga blodfetter) och rubbningar i glukosmetabolismen verkar vara överrepresenterade hos patienter med hypertoni. Eftersom det är känt att akuta stressperioder påverkar blodfettensnivåer och blodsocker, är det av intresse att relatera detta a) till arbetssituationen b) till blodtrycksvariationer och nivåer under en arbetsdag och i laboratoriet. Projektets *betydelse* ligger i att identifiera psykosociala riskfaktorer och psykobiologiska mekanismer genom vilka dessa kan verka för att öka risken för högt blodtryck och atherosklerosrelaterade sjukdomar.

Bror Morein, Statens veterinärmedicinska anstalt**308.696 kr**

Dnr 92/350

Funktions- och strukturstudier av aktiva iscom-glykosider.

Iscomteknologin är ett nytt koncept för vaccinformulering där iscomens unika beståndsdelar utgöres av olika Quil A-komponenter. Syftet är att isolera, definiera och modifiera komponenter med förändrade biologiska egenskaper, värdefulla för en ny generation iscomer. Detta har betydelse för:

A) Framtagning av framtida, effektivare vacciner bl a baserade på syntetiskt eller genteknologiskt producerade antigen. Detta innefattar vacciner för behandling av tumörer.

B) Transport av verksamma substanser, t ex läkemedel, till specificerade delar av cellen, samt verktyg vid cellbiologiska studier.

Quil A komponenterna isoleras med reversed phase HPLC och tunnskiktscromatografi och karakteriseras biologiskt, immunologiskt och fysiokemiskt. Med biologiska karakteriseringar avses förmågan hos Quil A komponenterna respektive den bildade iscomen att bindas till, tas upp och fördelas i cellen. Immunologisk karakterisering innebär studier av förmågan att förstärka antikropps- och cellförmedlad immunitet. Avsaknad av adjuvanseffekt är önskvärd för iscomen som enbart används som transportör. Iscombildningen studeras bl a med elektronmikroskopi.

Folke Sjöqvist, Karolinska institutet**370.435 kr**

Dnr 92/367

Förbättrad användning av bensodiazepiner och neuroleptika inom sjukvården baserad på farmakogenetisk diagnostik.

Projektet utnyttjar högaktuella framsteg inom molekylär farmakogenetik för att utvärdera möjligheterna att identifiera patienter med genetisk betingad förlängsammad metabolism av neuroleptika samt förutsäga vilka patienter som kan löpa risk att utvecklas k lågdosberoende av diazepam.

Bakgrund och betydelse. Med debrisokintest kan européer indelas i snabba (93%) och långsamma hydroxylerare (7%) via cytokrom P450 2D6 (CYP2D6). Ett mefenytointest klassificerar européer i snabba (97%) och långsamma (3%) hydroxylerare via cytokrom P450 2C8. De fyra i Sverige mest använda neuroleptika metaboliseras av cytokrom P450 2D6. Var 13:e patient (7%) kommer därför att få supratherapeutiska plasmavåer av dessa läkemedel vid normal dosering med betydande risk för konc.beroende biverkningar och sänkt livskvalitet. Genen som styr den polymorfa hydroxyleringen av debrisokin har karakteriserats med RFLP ("restriction fragment length polymorphism") och allel-specifik PCR ("polymerase chain reaction") amplifikation av DNA från vita blodkroppar. Man kan nu bestämma en patients läkemedelsmetabola *genotyp* och kartlägga förekomsten av olika slags mutationer i CYP2D6 genen i vanliga blodprover. Metoden ger förhoppning om att enkelt kunna diagnosticera långsam hydroxylering av neuroleptika och därmed revolutionera doseringsstrategin för denna läkemedelsgrupp. Det har påvisats stora olikheter i mutationer i genen mellan olika befolkningsgrupper vilket torde innebära att psykofarmakodoseringen i framtiden måste variera mellan olika etniska grupper.

Långsamma hydroxylerare av mefenytoin metaboliserar diazepam sämre än snabba hydroxylerare. En låg dos diazepam kan därför ge samma konc. hos långsamma hydroxylerare (3%) som en hög dos hos snabba hydroxylerare. "Lågdosberoende" av diazepam skulle således kunna vara ett högkonc. beroende hos denna lilla subpopulation.

Genomförande. I anslutning till rutinanalyser av neuroleptika insamlas blodprover från hela riket för genotypning (CYP2D6). Genotypen bestäms dessutom hos neuroleptikabehandlade patienter inom Danderyds (tills med doc Lars Bjerkenstedt) och Huddinge sjukhusområde (tills med doc Conny Nordin) och relateras till diagnos, dosering, plasmakonc. av neuroleptika/huvudmetabolit, tillägg av antikolinergikum och biverkningar. Totalt omfattar de två studierna c:a 500 patienter vardera. Vid Kungsholmens psykiatriska sektor pågår en kontrollerad studie av två socialpsykiatriska modeller för vård av kroniskt psykotiska patienter. Man skall studera om det finns skillnader mellan genotyperna i de doser som ordineras samt i de effekter som ses vid jämförbara plasmakoncentrationer. Arbetshypotesen är att en ökad farmakodynamisk känslighet för dessa medel kan föreligga samtidigt med en förlängsammad metabolism.

Birger Schmitz, Göteborgs universitet**432.174 kr**

Dnr 92/14

Massutdöenden, geologiska tidsgränser och asteroidnedslag.

Ett av geologins klassiska forskningsproblem har varit att finna orsakerna till de i jordens historia återkommande dramatiska massutdöendena av havens djur- och växtarter. Massutdöendena inträffar med en periodicitet om cirka 20-30 miljoner år och sammanfaller med övergångarna mellan de geologiska perioderna. Ett av de mest omfattande massutdöendena ägde rum vid krita-tertiär gränsen för 65 miljoner år sedan och ledde till att mer än 75% av havets djur- och växtarter dog ut. Under det senaste decenniet har nobelpristagaren i fysik, Luis Alvarez, m fl vid Lawrence Berkeley Laboratoriet, USA, påvisat att detta massutdöende på något vis är kopplat till ett asteroidnedslag på jorden. Asteroiden antas ha haft en diameter om tio kilometer. Ett stöd för asteroidteorin är förekomsten av förhöjda halter av grundämnet iridium i sediment som bildats i anslutning till massutdöendena. Iridium är sällsynt på jorden men förekommer i relativt höga halter i asteroider. Något år före sin död konstruerade Luis Alvarez ett instrument för rutinanalyser av ytterlåga halter iridium i sediment. Instrumentet är det enda i världen med vilket sådana analyser kan utföras, och syftet med dess tillkomst var att undersöka om de övriga massutdöendena i jordens historia också är kopplade till asteroidnedslag.

I detta projekt avses under de kommande tre åren cirka 1200 prover från en mängd olika massutdöendehändelser i jordens historia att analyseras för iridium vid Lawrence Berkeley Laboratoriet. Dessutom kommer skal från organismer som levit i anslutning till massutdöendena att analyseras avseende syre- och kolisotopsammansättning. Detta med syfte att bringa klarhet i eventuella generella förändringar som uppträder i havets kemi, temperatur eller cirkulationsmönster i samband med massutdöenden. Projektet förväntas bidra med ökad kunskap om livets utveckling, samt nya insikter om hur biosfären reagerar på olika storskaliga miljöförändringar.

Anders Tunlid, Lunds universitet**370.435 kr**

Dnr 92/56

Molekylära mekanismer bakom svamp-värd interaktioner.

Svampars infektion av högre organismer är ett viktigt steg i många ekologiska interaktioner, framförallt mellan patogener, symbionter och motsvarande värdorganismer. På cellulär nivå är sådana interaktioner en komplex process i flera steg; attraktion av svamp till exudat från värden, fysisk kontakt mellan cellerna, adhesion, produktion av hydrolytiska enzym och penetration av värden. Den molekylära bakgrunden till dessa steg studeras i ett modellsystem bestående av en nematofag svamp och frilevande nematoder. Forskningen fokuseras till fyra delområden: 1) Struktur och funktion av ett kolhydratbindande (svamp) protein och dess receptor vid adhesion; 2) Mekanismen bakom en observerad omorganisering av extracellulära polymerer ("adhesins") vid svampens bindning till nematodens yta; 3) Aktivering av mekanosensitiva receptorer vid kontakt mellan svamp och värd; 4) Produktion av hydrolytiska enzym (proteaser) vid svampens penetration av nematodens kutikula.

Projektet innebär att cell- och molekylärbiologiska metoder tas i anspråk för att studera ett för ekologer väl undersökt modellsystem. Metoder hämtade från dessa forskningsområden öppnar helt nya möjligheter att kunna presentera de bakomliggande molekylära mekanismerna i svampars infektion av nematoder, mekanismer som förmodligen också är verksamma i andra svampvärd interaktioner av både ekologiskt och medicinskt intresse. Projektet är i sin karaktär huvudsakligen grundforskningsriktat, men de kunskaper som kan erhållas kan också bidra till att utveckla nya biologiska kontrollmetoder för såväl parasitära svampar som nematoder.

Hermann G. Grimmeiss, Lunds universitet**419.826 kr**

Dnr 92/70

Spektroskopiska undersökningar av Si/Ge och α -Sn/Ge legeringar, kvantbrunnar och supergitter.

Projektet avser experimentella undersökningar av helt "artificiella" halvledarmaterial tillverkade i form av legeringar, kvantbrunnar och supergitter av grupp IV-materialen Si, Ge och α -Sn.

Dessa material förutsägs ha nya optiska och elektriska egenskaper som skiljer sig från hittills undersökta halvledare och gör de lämpade till diverse tekniska tillämpningar inom IR, bandgap-engineering, etc. Detta skulle innebära ett stort framsteg, ty optoelektriska material med kiselteknologi saknas för närvarande.

Projektet bedrivs som ett samarbetsprojekt, där ett flertal utländska institutioner deltar. Dessa institutioner (bl a i München, Ulm, Newcastle och Tasjkent) bidrager med tillgång av provtillverkning och teoretiska beräkningar. I Lund utförs spektroskopiska studier för att erhålla kännedom om de optiska egenskaperna hos dessa nya material både avseende intrinsiska och extrinsiska effekter.

I Si/Ge systemet planeras studier rörande det fundamentala bandgapets energiposition karaktär och beroende av kvantisering, legering och inbyggd töjning. Studier på både kvantbrunnar och supergitter utförs. Förekomsten av ett teoretiskt förutspått s k "kvasi-direkt bandgap hos Si/Ge supergitter undersöks.

Det andra delprojektet som rör α -Sn/Ge supergitter är ett unikt område ty framställning av dessa strukturer är förknippade med stora svårigheter, och det är endast en grupp i världen (München) som har lyckats tillverka dessa. Dessa ämnen förväntas ha intrinsiskt direkta bandgap, ej "kvasi-direkta". Inom projektet planeras fortsatt utveckling av provtillväxt samt optiska undersökningar av bandstrukturen för energier kring det fundamentala bandgapet.

Bo Ebenman, Linköpings universitet**271.652 kr**

Dnr 92/101

Stabilitet och störningstålighet hos ekosystem med olika struktur.

Målsättningen med föreliggande projekt är att erhålla en förståelse av hur ekosystems struktur påverkar deras stabilitet och därmed deras störningstålighet och förmåga till återhämtning efter olika ingrepp.

I tidigare studier av ekosystems struktur och dynamik har man inte beaktat de ingående arternas generationstider. Många ekosystem kännetecknas emellertid av stora skillnader mellan de olika arternas generationstider. Detta medför att de dynamiska processerna i många ekosystem verkar på flera olika tidsskalor, vilket kan förväntas få avgörande konsekvenser för ekosystems stabilitet och störningstålighet.

Med utgångspunkt från en sammanställning och analys av verkliga ekosystems (ca 120 finns beskrivna) struktur formuleras matematiska modeller av ekosystem. Genom matematisk analys av dessa modellsystem undersöks hur strukturella egenskaper (antal arter, antal interaktionslänkar, fördelning av generationstider mm) påverkar ekosystems dynamik och störningstålighet. Erhållna kunskaper ger information om vilka ekosystem som är "robusta" och vilka som är "dynamiskt sköra" och därför riskerar att kollapsa vid oförsiktiga ingrepp. Resultaten kan också vara vägledande vid restaureringsarbete av redan förstörda ekosystem.

Lennart Adler, Göteborgs universitet**123.478 kr**

Dnr 92/111

Studier av etanolfärmentation hos Saccharomyces cerevisiae.

Inhemsk tillverkning av etanol som motorbränsle är för närvarande inte företagsekonomiskt lönsam. Konkurrenssituationen för motoretanol har emellertid förbättrats på senare tid och miljöskäl och veteöverskott väger också tyngre än tidigare. Osäkerheten på oljemarknaden gör också inhemska alternativbränslen attraktiva. Det finns därför skäl att söka förbättra lönsamheten för etanolframställning. Ett sätt att åstadkomma detta är att öka jästsvamparnas effektivitet som etanolproducenter, dvs förbättra etanolutbytet vid jäsningsen.

Syftet med projektet är att undersöka möjligheterna att öka etanolproduktionen på bekostnad av biproduktbildningen genom styrning av cellens glycerolproduktion. Glycerol har en central reglerande roll i såväl cellens biproduktbildning som dess "overflow" metabolism och tjänstgör dessutom som osmoregulator i en "slösaktig" osmoregleringsprocess. Projektet avser att studera sambandet mellan glycerolmetabolism och etanolproduktion genom:

A) en *mutationsanalys* för att isolera och karaktärisera mutanter med minskad förmåga till glycerolproduktion,

B) kloning och studier av *gener som styr glycerolproduktionen* och

C) genom studier av *cellens förmåga till glycerolretention* söka vägar att reducera den osmotiskt stimulerade överproduktionen av glycerol i sockerrika substrat.

Projektets *mål* är att nå sådan kunskap att man genom styrning av processen kan höja etanolutbytet på biprodukternas bekostnad.

Dag Jenssen, Stockholms universitet**179.043 kr**

Dnr 92/246

Mekanismer för spontana mutationer i mammalieceller.

Syftet är att lägga grunden för ett projekt där man mer ingående studerar mekanismer för hur spontana mutationer uppstår. Detta är betydelsefullt för att man skall förstå vilka mekanismer som verkar för att skydda vår arvs massa mot förändringar men även ge oss möjligheter till nya anpassningar betingade av kost, levnadsvanor, miljö, m m. Studier av spontana mutationer omfattar fyra viktiga problemområden: 1) uppkomst och förlust av extra DNA-fragment genom intrakromosomal rekombination, 2) mekanismer för uppkomst av mutanter genom felaktig splicing, 3) nukleotidpoolens betydelse för basparningsmisstag under DNA-replikationen, och 4) återgång till vildtyps fenotyp genom amplifiering av mutanta gener. Både splicing och amplifieringsmekanismerna är centrala forskningsområden som berör en rad olika frågeställningar kopplade till vårt hälsotillstånd. DNA-rekombination är ett nygammalt forskningsområde, som blir alltmer diskuterat.

Wallenberglaboratoriet har en nu snart 20-årig erfarenhet på studier av mutationsmekanismer i odlade celler i kultur, främst i *hprt* genen av V79 kineshamsterceller. Man förfogar över ett komplett laboratorium för molekylärbiologiska arbeten. Genom att sekvensera *hprt* cDNA från isolerade mutantkloner kan man få fram ett mutationspektra för spontant uppkomna mutationer vilket är nödvändigt för att kunna bedöma om mutationsspektra hos människans gener har uppkommit slumpmässigt eller genom exposition via kost och levnadsvanor.

Carl Nordling, Uppsala universitet**296.348 kr**

Dnr 92/293

Atomfysik vid jonstrålar.

I ett samarbete mellan det nationella The Svedberglaboratoriet i Uppsala (TSL) och forskningsgrupper vid fysiska institutionen och institutionen för strålningsvetenskap håller en unik forskningsresurs på att färdigställas. Den basala apparaturen utgörs av en s k ECR-jonkälla (Electron Cyclotron Resonance), som ska skicka in högt laddade atomer i CELSIUS-anläggningen vid TSL. Det är emellertid också möjligt att avlänka de flerladdade jonerna från ECR-källan till ett laboratorium där man ska undersöka det atomära *elektronhöljets* egenskaper och processer. Projektet avser den senare typen av forskning, i första hand den som bygger på excitation av jonerna med laserljus och den som utnyttjar mjuk röntgenstrålning i samband med atomära kollisionprocesser. I båda fallen innebär den planerade forskningen att ny mark beträds med experimentell teknik som man utvecklat för lågt joniserade atomer.

Denna forskning har sin huvudsakliga betydelse för rent inomvetenskapliga frågor rörande atomers förmåga att uppta och avge energi, men dess resultat blir också ingredienser i astrofysikalisk och plasmafysikalisk forskning.

Pål Nyrén, Kungl. Tekniska Högskolan

Dnr 92/222

246.957 kr

Utveckling av en helt ny metod för detektion och sekvensering av DNA med tekniska, biologiska och medicinska tillämpningar.

DNA-sekvensering är en av de viktigaste teknikerna för analys av gener. Under de senaste åren har DNA-sekvenserings teknologin genomgått en dramatisk omvandling. Utvecklingen av instrument som automatiskt separerar och detekterar DNA-fragment och starten av Humangenom projektet (HUGO) har väckt förväntningar på DNA-sekvensering i genomisk skala. Den nuvarande DNA-sekvenserings teknologin är dock otillräcklig för att klara sådana stora projekt.

Inom projektet ska en helt ny teknik för automatisk DNA-sekvensering, som ej utnyttjar elektrofores, radioaktivitet eller fluorescens, utvecklas. Idén bakom projektet är att utnyttja den av Pål Nyrén utvecklade metoden för kontinuerlig detektering av DNA-polymeras aktivitet i kombination med DNA immobiliserad på paramagnetiska partiklar. En tillämpning av DNA-analys metoden, som bör vara möjlig redan i ett tidigt skede av utvecklingsarbetet, är att använda den som en enkel detektor av PCR-amplifierade DNA-fragment. Att kunna bestämma om en amplifiering har fungerat och hur mycket material som erhållits har stort värde både för kliniska analyser och för molekylärbiologiskt arbete i allmänhet. En ny metodik för att specifikt analysera den första basen i ett DNA-fragment ska också utvecklas. Den sistnämnda tekniken kommer att få stor betydelse vid analys av bl a polymorfism hos gener.

Metoden har en stor potential för att bli ett värdefullt analytiskt verktyg med breda applikationer inom både grundforskning och klinisk forskning samt vid diagnostiska rutinmätningar.

Collegium Budapest

Dnr 92/414

365.000 kr

Efter något års förberedelsearbete framför allt inom Wissenschaftsstiftung Ernst Reuter, Berlin har ett antal europeiska stiftelser m fl beslutat att inrätta ett internationellt forskningscentrum i Budapest. Verksamheten skall i första hand inriktas på vetenskapliga studier av rättssystemen i det nya Europa, av migrationsmönster, flyktings- och minoritetsfrågor, av problem relaterade till övergången från planekonomi till marknadsekonomi och av miljöfrågor. Till föreståndare för kollegiet har utsetts rektor vid Eötvös Loránd universitetet i Budapest, professor *Lajos Vékás*. Vid årsskiftet var rekryteringen av de första av det planerade antalet internationellt framstående forskare i det närmaste slutförd. Liksom övriga stiftelser har RJ beslutat delta i ledningen och finansieringen av forskningscentret under fem år.

Statistiska uppgifter om anslagen till forskning

I följande tabeller redovisas en översikt över anslagens fördelning mellan ämnesområden, dels för år 1992 (tabell 1), dels för hela den tid som stiftelsen varit verksam, 1965-1992, (tabell 12). Om de olika årens anslagsbeviljningar uttrycks i 1992 års penningvärde motsvarar summan av stiftelsens hittillsvarande anslag till forskning 2.500 mkr.

Uppgifter om relationen mellan fortsättningsanslag och nya anslag under år 1992 finns redovisade i tabellerna 2-3. Fördelningen på olika fakultetsområden för dessa anslagstyper framgår av tabellerna 4-5. Anslagens fördelning på olika läroanstalter finns redovisade i tabell 8, deras storlek kan utläsas ur tabellerna 6 och 11 samt deras löptid ur tabell 7.

Flera av de projekt som beviljas anslag, särskilt de som har större omfattning, är av fler- eller tvärvetenskaplig karaktär. Fördelningen på ämnesområden och även på fakultetsområden kan därför inte göras exakt. Anslagen förs till det område som bedöms vara mest centralt, som regel det inom vilket den sammanhållande forskaren är verksam. I allt väsentligt beskriver tabellerna inriktningen av stiftelsens verksamhet på ett relevant sätt.

De anslag som sammanförts under *samhällsvetenskap* (se tabell 1) utgjorde 47 % av det totala anslagsbeloppet under 1992. 20 % av anslagen gick till humanistiskt orienterad forskning och återstoden (drygt 30 %) till medicinsk, naturvetenskaplig och teknisk forskning. För hela perioden 1965-1992 (tabell 12) är motsvarande andelar 54, 21 resp. 25 %.

Den procentuella fördelningen mellan ämnen kan variera avsevärt från år till år. Skillnaderna skall emellertid inte ses som förändringar i fondens utdelningspolitik. De kan som regel förklaras med att något större, flervetenskapligt projekt, som förts till ett visst ämne, antingen tillkommit eller slutförts under året.

Under 1992 beviljades 196 projektanslag av totalt 581 behandlade ansökningar (tabell 1). De avslagna ansökningarna representerade ett sökbelopp av drygt 230 mkr. Motsvarande belopp för avslag 1991 var 194 mkr. Det bör i sammanhanget noteras att nya ansökningar kunde tas emot endast under våren 1992 (och inte som vanligt även under hösten). 40 av de beviljade projektanslagen avsåg nya projekt (1991: 46 projekt; 1990: 64 projekt). Av de sökta beloppen för nya projekt beviljades endast 6,2 %.

De nya anslagens andel av det totalt beviljade beloppet under året var 20,4 % (tabell 2). Denna andel har minskat under senare år (tabell 9).

Konkurrensen om anslag från Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond har i jämförelse med tidigare år hårdnat betydligt (tabell 10). Detta sammanhänger givetvis med att stiftelsens totala utdelningskapacitet inte har kunnat ökas som en följd av konjunkturutvecklingen i Sverige och i övriga världen. En bidragande orsak är också de senaste årens kraftiga höjningar av mervärdesskatt och omkostnadspålägg för anslag från externa icke statliga forskningsfinansiärer.

Tabell 1. Ansökningar och beviljade anslag 1992 (Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Av sökt belopp	Av sökt antal	Per ämnesområde
Samhällsvetenskap	92	31.861	272	147.157	21,7	33,8	47,3
Ekonomisk historia	5	1.902	12	5.543	34,3	41,7	2,8
Företagsekonomi	7	2.867	36	21.972	13,0	19,4	4,2
Nationalekonomi	9	3.449	28	20.870	16,5	32,1	5,1
Kulturgeografi	2	905	5	2.563	35,3	40,0	1,3
Pedagogik	7	2.280	34	15.289	14,9	20,6	3,4
Psykologi	18	6.251	42	18.813	33,2	42,9	9,3
Sociologi	14	4.371	39	23.136	18,9	35,9	6,5
Antropologi	2	733	3	1.127	65,1	66,7	1,1
Statistik	3	377	6	4.347	8,7	50,0	0,6
Statvetenskap	18	6.127	36	18.683	32,8	50,0	9,1
Juridik	7	2.599	31	14.814	17,5	22,6	3,9
Humaniora	37	13.801	99	40.451	34,1	37,4	20,5
Medicin	32	11.404	100	52.586	21,7	32,0	16,9
Naturvetenskap	23	6.970	68	36.587	19,1	33,8	10,4
Teknik	8	2.584	37	20.631	12,5	21,6	3,8
Övrigt	4	678	5	686	98,8	80,0	1,1
Projektanslag, summa	196	67.298	581	298.098	22,6	33,7	100,0
Förvaltningsavgift + moms, äldre anslag		2.055					
Reseanslag, lönekostnads-tillägg, områdesgrupper		2.000					
Summa		71.353					

Tabell 2. Fortsättningsanslag/Nya anslag 1992 (Belopp i tusental kronor)

Typ av ansökan	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Av sökt belopp	Av sökt antal	Per anslagstyp
Fortsättningsanslag	156	53.584	171	77.905	68,8	91,2	79,6
Nya anslag	40	13.714	410	220.193	6,2	9,8	20,4
Summa	196	67.298	581	298.098	22,6	33,7	100,0

Tabell 3. Fördelning av beviljade anslag 1992 (Belopp i tusental kronor)

Fortsättningsanslag	Antal	Belopp	Nya anslag	Antal	Belopp
Slutanslag	53	20.757	Planeringsanslag	1	123
Publiceringsgarantier	13	795	Engångsanslag	2	600
Övriga anslag	90	32.032	Övriga anslag	37	12.991
Summa	156	53.584		40	13.714

Tabell 4. Fortsättningsanslag fördelade efter fakultetsområde 1992 (Belopp i tkr)

Fakultetsområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Av sökt belopp	Av sökt antal	Per fakultetsområde
Samhällsvetenskap	73	25.939	75	39.624	65,5	97,3	48,4
Humaniora	32	11.653	38	14.702	79,3	84,2	21,7
Medicin	25	8.465	28	13.166	64,3	89,3	15,8
Naturvetenskap	16	4.877	18	7.240	67,4	88,9	9,1
Teknik	7	2.337	8	2.852	82,0	87,5	4,4
Övrigt	3	313	4	321	97,5	75,0	0,6
Summa	156	53.584	171	77.905	68,8	91,2	100,0

Tabell 5. Nya anslag fördelade efter fakultetsområde 1992 (Belopp i tusental kronor)

Fakultetsområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Av sökt belopp	Av sökt antal	Per fakultetsområde
Samhällsvetenskap	19	5.922	197	107.533	5,5	9,6	43,2
Humaniora	5	2.148	61	25.749	8,3	8,2	15,7
Medicin	7	2.939	72	39.420	7,5	9,7	21,4
Naturvetenskap	7	2.093	50	29.347	7,1	14,0	15,3
Teknik	1	247	29	17.779	1,4	3,4	1,8
Övrigt	1	365	1	365	100,0	100,0	2,6
Summa	40	13.714	410	220.193	6,2	9,8	100,0

Tabell 6. Antal beviljade anslag fördelade efter anslagsbelopp och fakultetsområde 1992

Anslagsbelopp (i tkr)	Samhällsvetenskap	Humaniora	Medicin	Naturvetenskap	Teknik	Övrigt	Totalt	%
-100	6	4	2	1	1	2	16	8,2
101-300	35	11	5	10	1	1	63	32,1
301-	51	22	25	12	6	1	117	59,7
Summa	92	37	32	23	8	4	196	100,0

Tabell 7. Antal beviljade slut- och engångsanslag fördelade efter utsträckning i tid och fakultetsområde 1992

Längd antal år	Samhällsvetenskap	Humaniora	Medicin	Naturvetenskap	Teknik	Övrigt	Totalt	%
-1	1	1	0	0	0	0	2	3,6
2-3	20	8	2	3	2	0	35	63,6
4-5	7	4	4	1	0	0	16	29,1
6-7	0	0	2	0	0	0	2	3,7
8-	0	0	0	0	0	0	0	0,0
Summa	28	13	8	4	2	0	55	100,0

Tabell 8. Beviljade anslag fördelade efter förvaltningar 1992 (Belopp i tusental kronor)

Anslagsförvaltare	Antal	Belopp	%
Umeå universitet	20	5.251	7,8
Högskolan i Luleå	1	309	0,5
Uppsala universitet	28	9.380	13,9
Stockholms universitet	36	14.082	20,9
Karolinska institutet	23	8.661	12,9
Tekniska högskolan	3	760	1,1
Handelshögskolan	2	613	0,9
Högskolan för lärarutbildning	2	353	0,5
Linköpings universitet	6	2.331	3,5
Göteborgs universitet	24	8.974	13,3
Chalmers tekniska högskola	2	768	1,1
Lunds universitet	31	11.847	17,6
Övriga	18	3.969	6,0
Summa	196	67.298	100,0

Tabell 9. Anslag till nya projekt i relation till totalt beviljade anslag

År	%
1988	24,4
1989	29,7
1990	26,9
1991	23,2
1992	20,4

Tabell 10. Beviljade anslag i relation till sökta belopp och sökt antal (%)

År	Nya ansökningar		Fortsättningsanslag		Totalt	
	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal
1988	10,1	15,5	73,0	90,2	29,0	38,8
1989	11,7	16,8	79,7	93,7	29,2	37,4
1990	8,7	13,4	65,7	90,6	23,8	34,4
1991	7,7	12,6	74,8	92,0	24,8	35,7
1992	6,2	9,8	68,8	91,2	22,6	33,7

Tabell 11. Anslagsbeloppens genomsnittliga storlek (tkr, 1992 års penningvärde)

År	Nya anslag	Fortsättningsanslag	Totalt
1988	303	354	339
1989	337	392	373
1990	312	333	327
1991	328	362	354
1992	343	343	343

Tabell 12. Anslag 1965-1992 (tkr)

Ämnesområde	Beviljade ansökningar		Beviljat belopp i % per ämnesområde
	Antal	Belopp	
Samhällsvetenskap	2.452	531.838	53,97
Ekonomisk historia	154	34.190	3,47
Företagsekonomi	157	30.250	3,07
Nationalekonomi	269	64.962	6,59
Kulturgeografi	200	52.638	5,34
Pedagogik/Psykologi	591	122.211	12,40
Sociologi/Antropologi	428	85.204	8,65
Statistik	100	18.104	1,84
Statvetenskap	448	107.197	10,88
Juridik	105	17.082	1,73
Humaniora	1.049	207.109	21,02
Medicin	492	119.172	12,09
Naturvetenskap	371	90.436	9,18
Teknik	90	22.080	2,24
Övrigt	97	14.729	1,49
Summa	4.551	985.364*	100,00

* motsvarar 2,5 miljarder i 1992 års penningvärde.

Stiftelsens publikationer

Forskningsöversikter och dokumentation från symposier, konferenser m m anordnade av Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond publiceras antingen i en skriftserie eller som fristående publikationer.

Nedanstående förteckning säger kanske inte så mycket om publikationernas innehåll. Men upplysningar därom lämnas gärna av personalen vid stiftelsens kansli. Uppgifter om beställningsadresser kan också erhållas där.

I skriftserien har hittills utkommit:

RJ 1977:1	Arbetsliv, samhällsekonomi och välfärdsutveckling	RJ 1981:2	Kvinnors liv i det svenska samhället
RJ 1977:2	Lyssna, titta, läsa	RJ 1982:1	Risken att bli alkoholist
RJ 1977:3	Hallå, Hallå!	RJ 1982:2	Stick i stäv med vedertagna normer
RJ 1978:1	Vart leder tråden?	RJ 1982:3	Att förändra levnadssätt
RJ 1978:2	Hot eller löfte?	RJ 1983:1	Women and Men in Swedish Society
RJ 1978:3	Dialog	RJ 1983:2	Hur klarar vi 1990?
RJ 1978:4	Tvåkabel-TV och telesammanträden	RJ 1984:1	Alkoholpolitiken och forskningen
RJ 1978:5	Tryck på knappen	RJ 1984:2	Öststatsforskning i Sverige 1950-1983
RJ 1978:6	Attityder till tekniken	RJ 1985:1	Forskning om skatter
RJ 1978:7	Smärta och akupunktur	RJ 1986:1	Skatterna - ett samhällsproblem?
RJ 1979:1	I kulisserna	RJ 1986:2	Finansteoretiska undersökningar
RJ 1979:2	Planera numera	RJ 1987:1	Teknik och sysselsättning i framtiden
RJ 1979:3	Forskning för jämställdhet	RJ 1987:2	Samhällsvetenskaplig och humanistisk idrottsforskning
RJ 1979:4	Moderna tider	RJ 1988:1	Forskning inom estetiska ämnen
RJ 1980:1	Arbetets värde och mening	RJ 1989:1	The Swedish Riksdag in an International Perspective
RJ 1980:2	Aktuell kvinnoforskning		
RJ 1980:3	Arbetslivsforskning		
RJ 1980:4	Jämställdhetsperspektiv i forskningen		
RJ 1980:5	Kommunikation - trots handikapp		
RJ 1980:6	Skatteforskning		
RJ 1981:1	Svensk skatteforskning 1919-1979		

Andra utgivna publikationer är:

Riksdagen genom tiderna.

H. Schück, G. Rystad, M.F. Metcalf, S. Carlsson & N. Stjernquist (1985) (2:a uppl. 1992)

The Riksdag: A History of the Swedish Parliament.

H. Schück, G. Rystad, M.F. Metcalf, S. Carlsson & N. Stjernquist (1987)

FORSKNING I ETT FÖRÄNDERLIGT SAMHÄLLE, Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond 1965-1990. Utg. Kjell Härnqvist & Nils-Eric Svensson, Gidlunds Bokförlag (1990)

SWEDISH RESEARCH IN A CHANGING SOCIETY, the Bank of Sweden Tercentenary Foundation 1965-1990. Edited by Kjell Härnqvist and Nils-Eric Svensson, Gidlunds Bokförlag (1990)

Riksdagen inifrån. Tolv riksdagsledamöters hågkomster, erfarenheter och lärdomar. Red. Nils Stjernquist, Gidlunds Bokförlag (1991)

Att åldras. Rapport från ett symposium om forskning kring åldrande och åldrandets sjukdomar. Red. Bengt Pernow, Gidlunds Bokförlag (1992)

Europa - historiens återkomst.

Editor: Sven Tägil, Gidlunds Bokförlag (1992)

Styrelse

Ledamöter

Professor Inge Jonsson
ordförande

Riksdagsledamot (m)

Lars Tobisson
vice ordförande

Professor Barbara Cannon

Professor Lars Engwall

Professor Jarl Torbacke

Direktör Åke Smids

Direktör Sten Wikander

Riksdagsledamot (s)

Lena Hjelm-Wallén

Riksdagsledamot (s)

Arne Kjörnsberg

Riksdagsledamot (s)

Berit Löfstedt

Riksdagsledamot (m)

Bertil Persson

Riksdagsledamot (c)

Elving Andersson

Suppleanter

Professor Per Björntorp

Riksdagsledamot (m)

Rune Rydén

Professor Lars-Göran Stenelo

Professor Boel Berner

Professor Sture Öberg

Riksdagsledamot (s)

Bo Bernhardsson

Riksdagsledamot (s)

Viola Furubjelke

Riksdagsledamot (s)

Björn Kaaling

Riksdagsledamot (m)

Charlotte Cederschiöld

Riksdagsledamot (fp)

Christer Lindblom

Revisorer

Riksdagens revisorer

Ernst & Young AB, Huvudansvarig: Auktoriserad revisor Per Björngård

Arbetsgrupper

1. *Prioriteringsgruppen för ekonomi, geografi m m*: Öberg (ordf.), Engwall, Bernhardsson, Cederschiöld och Rydén samt professorerna Lennart Jörberg och Karl-Gustaf Löfgren.
2. *Prioriteringsgruppen för beteendevetenskap m m*: Jonsson (ordf.), Berner, Hjelm-Wallén och Lindblom samt professorerna Anita Jacobson-Widding och Lennart Sjöberg.
3. *Prioriteringsgruppen för statsvetenskap, juridik m m*: Stenelo (ordf.), Kaaling och Tobisson samt professorerna Peter Jagers och Kjell Åke Modéer.
4. *Prioriteringsgruppen för medicin, naturvetenskap, teknik m m*: Cannon (ordf.), Andersson, Björntorp, Furubjelke och Persson samt professorerna Daniel Jagner och Marie Åsberg.
5. *Prioriteringsgruppen för humaniora m m*: Torbacke (ordf.), Kjörnsberg och Löfstedt samt professorerna Sven Danielsson, Bengt Landgren och Per Linell.
6. *Finanskommitté*: Wikander (ordf.) och Smids.
Verkställande direktören deltar i samtliga grupperns arbete.
7. *Områdesgruppen* för forskning om riksdagens funktion och arbetsformer: riksdagsledamöterna Bertil Fiskesjö, Viola Furubjelke, Christer Lindblom, Berit Löfstedt, Thage G. Peterson och Lars Tobisson, professorerna Olof Ruin, Nils Stjernquist (*verkställande ledamot*) och Bo Särilvik samt Dan Brändström (*ordf.*) och Anna-Lena Winberg (*sekr.*).
8. *Områdesgruppen* för komparativ forskning om samhällsförändringar: riksdagsledamöterna Britta Bjelle, Margit Gennser, Agne Hansson och Gertrud Sigurdson, professorerna Kjell Härnqvist, Sven-Olof Isacson, Walter Korpi och Rune Åberg samt Dan Brändström (*ordf.*) och Kerstin Stigmark (*sekr.*).

Kansli

Dan Brändström

Lars-Erik Klangby

Anitha Asplund

Margareta Bulér

Inger Nyhlén

Torgny Prior

Inga-Lill Stenbeck-Ottoson

Kerstin Stigmark

Anna-Lena Winberg

Verkställande direktör

Finansdirektör

Expeditionsassistent

VD-sekreterare

Programsekreterare,

medicin, naturvetenskap, teknik

Portföljförvaltare, finansanalytiker

Kamrer

Programsekreterare,

ekonomi, geografi, beteendevetenskap

Programsekreterare,

humaniora, statsvetenskap

Stiftelsen

RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND

The Bank of Sweden Tercentenary Foundation

Postadress:

Riksbankens Jubileumsfond, Box 1370, 111 93 Stockholm

Besöksadress:

Olof Palmes Gata 13 A

Telefon: 08-24 32 15

Telefax: 08-10 30 76

Postgiro: 67 24 03-3